

Česká zemědělská univerzita v Praze

Provozně ekonomická fakulta

Katedra humanitních věd

Diplomová práce

**Role venkovských škol a jejich příspěvek
k rozvoji venkova**

David Bílek

ČESKÁ ZEMĚDĚLSKÁ UNIVERZITA V PRAZE

Provozně ekonomická fakulta

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

Bc. David Bílek

Veřejná správa a regionální rozvoj – c.v. Klatovy

Název práce

Role venkovských škol a jejich příspěvek k rozvoji venkova

Název anglicky

The role of countryside schools and their impacts on rural development

Cíle práce

Předmětem práce je problematika regionální diferenciací školství. Jedním z viditelných důsledků tohoto procesu je specifická distribuce a role základních škol v prostředí venkova. Účelem práce je zmapovat tento problém, objasnit jeho příčiny a vysvětlit specifickou roli základních škol ve venkovské komunitě.

Teoretická část práce vychází z klasických konceptů používaných pro zachycení rozdílů mezi městem a venkovem. Dále popisuje vývoj sítě základních škol a objasňuje geografické, ekonomické a sociální faktory, které tuto síť formovaly. Zvláštní pozornost je přitom kladen roli základních škol (a její proměně) ve venkovských komunitách s odkazem na koncepty sociálního a kulturního kapitálu.

Na teoretickou část práce navazuje empirická studie, která ilustruje sledovanou problematiku prostřednictvím případové studie.

Metodika

V empirické části práce je prezentována studie z českého prostředí. Základní metodou pro zpracování této části je metoda případové studie (case study method). Data pro studii jsou získána kombinací vhodných technik sběru dat (studium dokumentů, rozhovory, pozorování). Data jsou zpracována pomocí kvalitativních analytických procedur. Volba objektu a přesný design výzkumu budou vytvořeny po zpracování teoretické části práce.

Doporučený rozsah práce

60-80 normostran

Klíčová slova

slovo

Doporučené zdroje informací

DISMAN, M. – UNIVERZITA KARLOVA. *Jak se vyrábí sociologická znalost : příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8.

KUČEROVÁ, Silvie R.; BLÁHA, Jan D.; PAVLASOVÁ, Zuzana. Malé venkovské školy na trhu se základním vzděláváním: Jejich působnost a marketing na příkladu Turnovska. *Czech Sociological Review*, 2015, 51.4: 607-637.

KUČEROVÁ, Silvie. Územní rozmístění základních škol v Česku, hlavní rysy jeho proměn ve 2. polovině 20. století a jejich potenciální důsledky. 2008.

MMR. Koncepce rozvoje českého venkova [online]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/regionalni-politika/koncepce-a-strategie/koncepce-rozvoje-venkova>. 2019

PERLÍN, Radim; KUČEROVÁ, Silvie; KUČERA, Zdeněk. Typologie venkovského prostoru Česka. *Geografie*, 2010, 115.2: 161-187.

SÝKORA, Luděk; MATOUŠEK, Roman. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. *Geodny Liberec*, 2008, 50-56.

Předběžný termín obhajoby

2021/22 LS – PEF

Vedoucí práce

doc. Mgr. Ing. Lukáš Zagata, Ph.D.

Garantující pracoviště

Katedra humanitních věd

Elektronicky schváleno dne 11. 11. 2022

prof. PhDr. Michal Lošťák, Ph.D.

Vedoucí katedry

Elektronicky schváleno dne 24. 11. 2022

doc. Ing. Tomáš Šubrt, Ph.D.

Děkan

V Praze dne 28. 11. 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že svou diplomovou práci Role venkovských škol a jejich příspěvek k rozvoji venkova jsem vypracoval samostatně pod vedením vedoucího diplomové práce a s použitím odborné literatury a dalších informačních zdrojů, které jsou citovány v práci a uvedeny v seznamu použitých zdrojů na konci práce. Jako autor uvedené diplomové práce dále prohlašuji, že jsem v souvislosti s jejím vytvořením neporušil autorská práva třetích osob.

V Praze dne 27.11.2022

Poděkování

Rád bych touto cestou poděkoval panu docentovi Lukáši Zagatovi za odborné vedení mé diplomové práce. Zároveň děkuji všem respondentům, kteří mi věnovali svůj čas a poskytli důležité informace.

Role venkovských škol a jejich příspěvek k rozvoji venkova

Abstrakt

Diplomová práce se zabývá problematikou malých venkovských škol. Ty se zcela zásadně podílejí na rozvoji venkova, přesto velmi často bojují o přežití nebo zanikají v důsledku nedostatku žáků. Zánik školy se pak negativně podílí na životě v obci a její prestiži.

Teoretická část práce se věnuje regionální diferenciaci školství. Práce popisuje rozdílná prostředí městských a venkovských škol. Vysvětluje geografické, ekonomické a sociální faktory, které pomáhají v rozvoji obcí nebo jej naopak limitují.

Na základě prostředí je vykreslena podoba, problémy a zvláštnosti základních škol ve venkovském regionu a proměna jejich role na pozadí kulturního a sociálního kapitálu. Cílem předkládané diplomové práce je objasnění příčin existencionálních problémů venkovských škol a navrhnout jejich řešení za pomoci případové studie z českého venkovského prostředí.

Klíčová slova: Venkov, rozvoj venkova, venkovská škola, regionální školství, malotřídní výuka, vzdělání, kulturní a sociální kapitál, síť základních škol, Plzeňský kraj

The role of countryside schools and their impacts on rural development

Abstract

The diploma thesis deals with the issue of small rural schools. These are fundamentally involved in the development of the countryside, yet they very often struggle for survival or disappear due to a lack of pupils. The demise of the school has a negative impact on life in the village and its prestige.

The theoretical part of the work is devoted to the regional differentiation of education. The thesis describes the different environments of urban and rural schools. It explains the geographical, economic and social factors that help or limit the development of municipalities.

On the basis of the environment, the form, problems and peculiarities of primary schools in the rural region and the transformation of their role against the background of cultural and social capital are depicted.

The aim of the presented diploma thesis is to clarify the causes of existential problems of rural schools and to propose their solution with the help of a case study from the Czech rural environment.

Keywords: Countryside, rural development, rural school, regional education, small class teaching, education, cultural and social capital, primary school network, Pilsen Region

Obsah

1 . ÚVOD.....	10
2. CÍL PRÁCE A METODIKA.....	12
2.1 Cíl práce.....	12
2.2 Objekt zkoumání.....	12
2.3 Předmět práce	13
2.4 Sběr dat a metody jejich zpracování.....	13
3 . REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE ŠKOLSTVÍ.....	14
3.1 Problémy venkovských lokalit a jejich dopady na vzdělání	14
3.2 Síť základních škol v ČR.....	20
3.3 Regionální školství	22
3.4 Srovnání výsledků malých regionálních škol se školami městskými na národní a mezinárodní úrovni	24
3.5 Aktuální výzvy pro školství.....	30
3.5.1 Celosvětová pandemie koronaviru Covid – 19 a její vliv na školství....	30
3.5.2 Válka na Ukrajině a příliv ukrajinských žáků do českých škol	32
3.6 Prestiž učitelského povolání versus vnímání učitelů veřejností.....	33
4. PŘÍPADOVÁ STUDIE Z ČESKÉHO VENKOVSKÉHO PROSTŘEDÍ.....	36
4.4.1 Charakteristika participantů.....	36
5. PROBLÉMY SLEDOVANÝCH MALÝCH VENKOVSKÝCH ŠKOL	42
5.1 Kompromisy jako snaha o řešení problémů.....	42
5.1.1 Školní objekty.....	42
5.1.2 Zaměstnanci školy.....	43
5.2 Propojení s místní samosprávou.....	46
5.3 Jak se problémy malých venkovských škol propisují na životě v malé obci a jejím fungování	48
6. ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ.....	51
6.1 SWOT analýza – Malé venkovské školy.....	51
6.2 NÁVRHY ŘEŠENÍ	54
6.2.1 Kooperace škol	54
6.2.2 Využití pozitivních specifík mikroregionu	56
6.2.3 Kvalitní nabídka kroužků	56
6.2.4 Zajistit dostatečnou kapacitu mateřských škol.....	57
6.2.5 Využití specifík malé školy	57
6.2.6 Škola jako suplent některých zaniklých služeb v obci.....	58

7. ZÁVĚR	62
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ	64
SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ, TABULEK A ZKRATEK	68
Seznam obrázků a grafů	68
Seznam tabulek	68
Seznam zkratek	68
PŘÍLOHA	69
Poznámky ze zúčastněného pozorování	69
Údaje od participantů	77

1 . ÚVOD

Česká republika se vyznačuje vysokým počtem malých obcí. Do velikostní kategorie obcí do 2 000 obyvatel spadá 90 % obcí ČR.¹ Jedním z výsledků je i velký počet malých škol.² Venkovské školy hrály v historii země důležitou úlohu, i dnes jsou významnou součástí českého venkova, přesto mnohdy musí bojovat o své přežití. Ne vždy se jim však podaří zápas o svou existenci vyhrát.

Jako pedagog, který ve školství působí již takřka jednu dekádu, jsem měl možnost pracovat ve velké škole i v malých vesnických školách. Díky znalosti obou prostředí mohu na tuto oblast vzdělání nahlédnout z několika úhlů pohledu.

Předmětem předkládané práce je problematika regionální diferenciací školství. Práce se zabývá rozmístěním škol ve venkovských lokalitách a jejich významnou rolí na utváření venkova. Účelem práce je obsáhnout popisovanou problematiku, vysvětlit její příčiny a objasnit speciální roli, kterou hrají základní školy v životech venkovské populace.

Teoretická část práce vykresluje a srovnává rozdílné prostředí venkova a měst, s důrazem na problematičtější oblast venkovského prostoru. Shrnuje geografické, ekonomické a sociální faktory regionů, které udávají ráz oblasti a určují silné stránky vedoucí k rozvoji obce či naopak její determinanty, které obec v jejím snažení limitují.

Na základě charakteristiky prostředí práce vysvětluje podobu základních škol ve venkovských regionech, jejich specifika a problémy. Popisuje vývoj sítě těchto škol a její zvláštnosti. Důraz je kladen na roli a proměny základních škol ve venkovských komunitách na pozadí kulturního a sociálního kapitálu.

Empirická část práce je založena na případové studii (case study method) z českého venkovského prostředí, která vykresluje sledovanou problematiku. Data pro zpracování studie jsou získána kombinací několika technik sběru dat, např. pozorováním, rozhovory,

1 Velikostní struktura obcí [online]. ČSÚ [cit. 2021-08-07]. Dostupné z : [3 . Velikostní struktura obcí | ČSÚ \(czso.cz\)](#)

2 Česká – republika: Organizace základního vzdělávání [online]. Eurydice (Oficiální stránka Evropské unie) [cit. 2021-08-07]. Dostupné z : [Česká-republika:Organizace základního vzdělávání | Eurydice \(europa.eu\)](#)

studiem dokumentů a dalšími technikami. Data jsou zpracována na základě kvalitativních analytických procedur.

Cílem práce je objasnění příčin, proč mají malé venkovské školy oproti školám městským nepřiměřeně často existenční problémy a navrhnout jejich řešení.

Dílčími cíli práce jsou: Prozkoumání odborné literatury na téma venkov a malé venkovské školy a na základě literatury porovnat venkovské a městské školy s přihlédnutím k jejich silným a slabým stránkám. Dále prostřednictvím případové studie identifikovat nejběžnější problémy malých venkovských škol a navrhnout jejich možná řešení.

Jako objekt zkoumání bylo vybráno několik malých venkovských základních škol v jihozápadní části Čech v Plzeňském kraji v šumavském příhraničí na Klatovsku a Horažďovicku.

2. CÍL PRÁCE A METODIKA

2.1 Cíl práce

Hlavním cílem diplomové práce je:

- Objasnění příčin, proč mají malé venkovské školy oproti školám městským nepřiměřeně často existenční problémy a navrhnout jejich řešení.

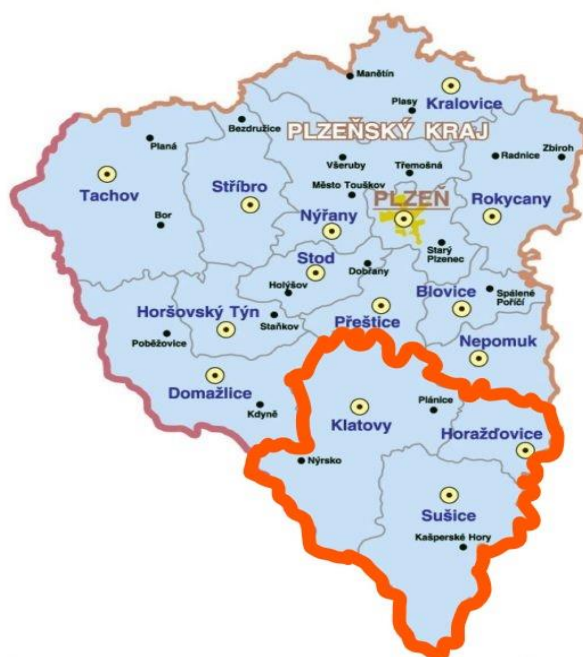
Dílčí cíli práce jsou:

- Prozkoumat odbornou literaturu na téma venkov a malé venkovské školy.
- Na základě odborné literatury porovnat venkovské a městské školy s přihlédnutím k jejich silným a slabým stránkám.
- Prostřednictvím případové studie identifikovat nejběžnější problémy malých venkovských škol.
- Navrhnout možná řešení problémů.

2.2 Objekt zkoumání

Za objekt zkoumání bylo zvoleno několik malých venkovských základních škol v jižním cípu Plzeňského kraje, které spadají k obcím s rozšířenou působností Klatovy, Sušice a Horažďovice.

Obrázek 1: :Mapa ORP, kde se nacházejí objekty zkoumání

Zdroj: Plzeňský kraj

2.3 Předmět práce

Předmětem předkládané diplomové práce je regionální diferenciacce školství.

2.4 Sběr dat a metody jejich zpracování

Empirická část je vystavěna na případové studii (case study method)³ z českého venkovského prostředí.

Podklady pro potřeby diplomové práce jsou získány kombinací několika technik sběru dat, např. zúčastněným pozorováním, rozhovory, studiem dokumentů a dalšími technikami. Data jsou zpracována na základě kvalitativních analytických procedur.

³ DISMAN, M. Jak se vyrábí sociologická znalost. příručka pro uživatele. Praha: Karolinum, 2011, s. 304.

3 . REGIONÁLNÍ DIFERENCIACE ŠKOLSTVÍ

3.1 Problémy venkovských lokalit a jejich dopady na vzdělání

Specifika základních škol v městských a venkovských lokalitách jsou dána především jejich prostředím. Bez znalosti základních termínů a odlišností těchto dvou rozdílných oblastí by nebylo možné postihnout příčiny mnoha problémů, ani předkládat návrhy, jak z mnohdy bludných kruhů problémů vystoupit a posunout se vpřed. Proto je první kapitola věnována právě této tematicce. Důraz je kladen především na oblast venkova, jejíž situace je oproti lokalitám městským výrazně složitější.

Termín venkov se jeví jako poměrně problematický. Podle Perlína z historického hlediska tvořil venkov protipól města. To bylo obeháno hradbami a na jeho území se nacházely instituce pro město typické. Za venkov byla považována oblast vně hradeb, která byla vhodná k zemědělské činnosti. Tyto typické znaky města a venkova se však začaly stírat s příchodem urbanizace. Perlín dále definoval několik hledisek, která venkovská sídla vymezují. Patří sem hledisko urbanistické, architektonické, sociální, ekonomické, veřejné správy a velikosti. Pro venkovský prostor jsou typické rysy jako např. rodinné domy, vysoký podíl zeleně, absence nájemního bydlení, úzké sociální kontakty, zaměstnanost v zemědělství, dojížděka za prací, nižší počet obyvatel, nízká hustota zalidnění, malý podíl zastavěné plochy a řada dalších znaků.⁴

I v české legislativě chybí jasné vymezení pro pojem venkovské obce. K vymezení venkova se používají hlavně tři možné přístupy – implicitní, který vychází z platné legislativy; statistický (známý rovněž jako pozitivistický) na základě měřitelných faktů se vybírá vhodný ukazatel k posouzení; nejobjektivnější, ale velmi složitě realizovatelný sociálně konstruktivistický, který za venkov označuje to, co za něj považuje společnost, jeho definice tedy závisí na společenském diskurzu.⁵

4 PERLÍN, Radim Venkov, typologie venkovského prostoru. In Ministerstvo vnitra [online]. Praha : [s .n .], 1998 [cit. 2022-01-04]. Dostupné z : www.mvcr.cz/soubor/perlin-pdf · PDF soubor

5 Koncepce rozvoje českého venkova [online]. MMR [cit. 2021-08-20]. Dostupné z : <https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/regionalni-politika/koncepce-a-strategie/koncepce-rozvoje-venkova>. 2019, s . 6 -10.

Perlín, Kučerová a Kučera se ve své práci opřeli o definici Zákona o obcích č. 128/2000 Sb., že za venkov je pokládán územní obvod obce s méně jak 3 000 obyvateli.⁶ Přesněji řečeno, zákon vymezuje hranicí 3 000 obyvatel jako mezník, kdy obec lze označit městem, z toho tedy vyplývá, že nižší počet obyvatel v obci lze označit za venkov.

Charakteristické rysy venkovských obcí nelze ale odvozovat jen od počtu obyvatel v nich žijících, ale velkou roli zde hraje řada dalších ukazatelů jako například geografická poloha obce, atraktivita pro turisty, vzdálenost od města, historické okolnosti, které se podepsaly na současné podobě obce, pracovní příležitosti, ekonomika obce, bydlení, v neposlední řadě jeho obyvatelé (věková struktura, složení, úroveň vzdělanosti, volební preference, soudržnost). Vztahy mezi obyvateli v rámci sociálních sítí, jejich interakce, společné postoje, pravidla, sdílení informací a zdrojů, zkrátka vše, co jim umožňuje efektivněji dosahovat společných cílů a přispívat k regionálnímu rozvoji, to vše lze označit jako sociální kapitál.⁷ Vysoký sociální kapitál mají například Jihočeský a Plzeňský kraj, naopak nejnižší vykazují kraje Moravskoslezský, Ústecký a také Karlovarský.

Všechny tyto ukazatele a aktuální data jsou shrnuty v Koncepci rozvoje venkova Ministerstva pro místní rozvoj v analýze socioekonomické situace venkova.⁸ Analýza je zde rozdělena do tří základních tematických okruhů – obyvatelstvo, vybavenost a hospodářství.

- U obyvatelstva je to například průměrná hustota zalidnění (průměrná hustota zalidnění je v Plzeňském kraji třetí nejnižší v rámci republiky⁹; saldo migrace, index stáří (v Plzeňském kraji ve venkovských obcích je index v rámci ČR nejvyšší); index vzdělání; přírůstek obyvatel a další ukazatele.

6 PERLÍN, Radim; KUČEROVÁ, Silvie; KUČERA, Zdeněk. Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 2010, .2 : s . 165-6 . Srov. KUČEROVÁ (2008, s . 40).

7 SÝKORA, Luděk; MATOUŠEK, Roman. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. Geodny Liberec, 2008, s . 2 .

8 Koncepcí rozvoje českého venkova, s . 13- 38.

9 Pro potřeby této diplomové práce, jejíž výzkum bude probíhat v malých šumavských příhraničních venkovských obcích, a pro lepší uvedení do kontextu problematiky, bude text doplněn o specifika typická pro tuto danou oblast.

- Co se týče vybavenosti, ta se dělí na tři základní kategorie – občanskou, technickou a dopravní. Obecně se sledují data jako vybavení obcí poštou, školou, lékařem, připojení obcí ke kanalizaci a veřejný vodovod, připojení k internetu, plynofikace.
- Z okruhu hospodářství lze z uvedených dat vysledovat, že zatímco pro městské regiony je typická dominance služeb, tak ve venkovských, případně přechodových regionech v ekonomice stále převládá průmysl a stavebnictví, částečně také zemědělství, které ale má v ČR velmi slabou pozici.

Z těchto všech sledovaných ukazatelů vyplývá, že jedním z hlavních problémů venkova je stabilizace jeho obyvatelstva. Mladé rodiny odcházejí do měst a na venkov se stěhuje spíše starší obyvatelstvo a venkovská populace stárne. [To vše má neblahý vliv na místní školy, které přicházejí o žáky a během několika let dochází k postupnému uzavření 2. stupně, pokračuje slučováním jednotlivých ročníků dohromady a nakonec může vyústit v úplné uzavření školy.

Ačkoliv data ukazují, že venkov se nevyliďňuje, obce mají kladné migrační saldo, jedná se spíše o výsledek suburbanizačních procesů. Chybí zde dostatek pracovních příležitostí, ale ani ty nejsou samospásné. Důležité je poskytnout atraktivního prostředí pro bydlení a podnikání, vytvořit nová pracovní místa diverzifikací činností a v neposlední řadě zlepšit kvalitu života ve venkovských regionech. Tyto snahy ovšem brzdí obavy z podnikatelského rizika, nedostatku kvalifikovaných pracovníků a nedostatku vstupního kapitálu.

Jednotlivé regiony se ale potýkají s různými typy problémů. Mají jiné silné a slabé stránky, odlišné příležitosti a hrozby. V rámci Projektu vývoj nemetropolitních oblastí se hodnotilo 32 socioekonomických ukazatelů. Výsledkem je typologie nemetropolitních oblastí na úrovni ORP, která je kombinací rozvojového potenciálu a reálného stavu území.¹⁰ Typologie udává reálný stav socioekonomického rozvoje regionů a v čem tkví potenciál rozvoje. Podle potřeb jednotlivých regionů se diferencují i rozvojové cíle.

Patří sem:

¹⁰ Koncepce rozvoje českého venkova, s . 40-42.

- Rozvinutý typ – Jedná se o zázemí významných ekonomických center s dobrou občanskou i technickou vybaveností a hromadnou dopravou. Rovněž sociální a ekonomické charakteristiky jsou nadprůměrné.
- Sociálně znevýhodněný typ – Jde o obce vyšším počtem obyvatel, ale rozdrobenou sídelní strukturou. Obyvatelé se často potýkají s exekucemi a vykazují špatné hodnoty ukazatelů, které dokládají kvalitu lidského a sociálního kapitálu. Ve volbách preferují spíše strany, jež inklinují k extrémním hodnotám. Občanská vybavenost bývá základní a ochota podnikat podprůměrná.
- Polohově a sociálně znevýhodněný typ – Charakterizuje jej rozdrobená sídelní struktura a vysoký počet řídké zalidněných místních částí, horší nabídka veřejné hromadné dopravy, špatná technická infrastruktura, podprůměrné výsledky ukazatelů sociálního a ekonomického kapitálu. Jde nejčastěji o území v periferních oblastech ještě s původním německým obyvatelstvem.
- Polohově znevýhodněný typ – Právě v tomto typu se nachází studované území, kde probíhá výzkum pro potřeby diplomové práce. „Polohově znevýhodněný typ má taktéž rozdrobenou sídelní strukturu s velkým počtem řídké zalidněných místních částí obcí a slabší nabídka veřejné hromadné dopravy. V tomto typu jsou však dosaženy nejvyšší hodnoty indexu stáří a je zde vyšší míra podnikavosti. Ve volbách kandiduje velké množství občanů a je vysoká též volební účast. Menší počet obyvatel volí politické strany směřující k extrémním hodnotám a též málo obyvatel má významnější zkušenosti s exekucemi. Vzhledem k malé velikosti obcí a sídel je zde významný dluh na technické infrastruktuře. Typicky se jedná o území vnitřní periferie podél krajských hranic. Některé polohově znevýhodněné oblasti mají poměrně vysoký potenciál pro rozvoj cestovního ruchu.“¹¹

11 Koncepce rozvoje českého venkova, s . 41.

- Typ nevyhraněný – Tento typ nevytváří souvisle vymezená území a vyznačuje se prostorově rozsáhlejšími ORP, užším zaměřením ekonomiky ve městech s jedním dominantním podnikem nebo odvětvím. Obyvatelé jsou zaměstnáni v sekundě, naopak v kvartéru je k dispozici jen málo pracovních příležitostí.

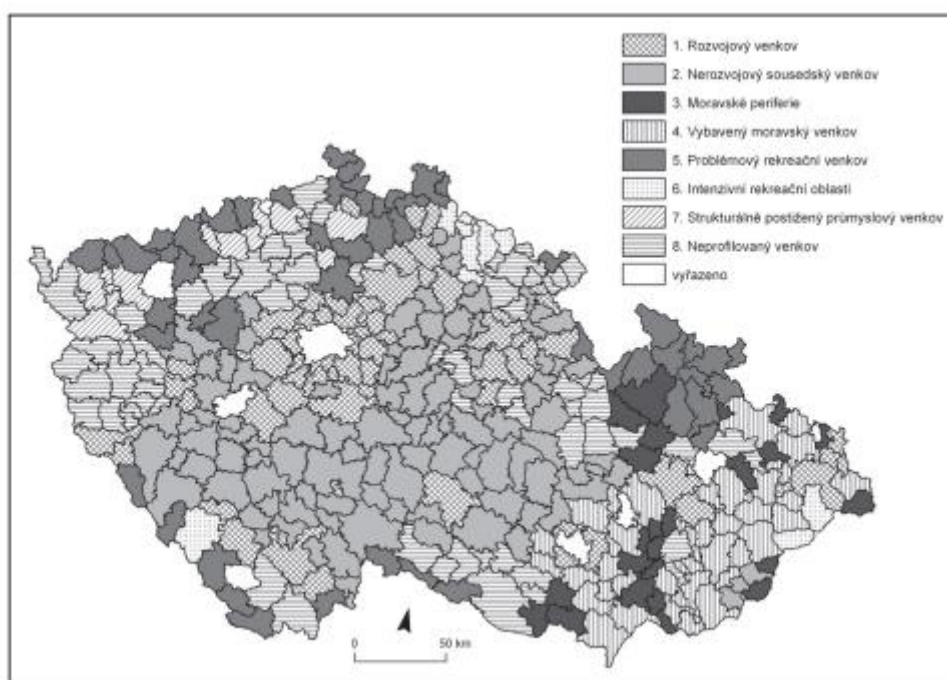
Obrázek 2 Typologie území

Zdroj: MMR

Dalším příkladem typologie venkovského prostoru podle potenciálu rozvoje je typologie podle Perlína, Kučerové a Kučery, která ale již vychází ze starších dat, proto je již o něco méně aktuální, přesto vystihující. Z jejich typologie vzešlo osm různých typů venkovských oblastí, výčetem: Rozvojový venkov, nerozvojový sousedský venkov, moravské periferie, vybavený moravský venkov, problémový rekreační venkov, intenzivní rekreační oblasti, strukturálně postižený průmyslový venkov a neprofilovaný venkov.

Obrázek 3 Typologie venkovského prostoru podle potenciálu rozvoje

Zdroj: PERLÍN; KUČEROVÁ; KUČERA. Typologie venkovského prostoru Česka

Šumavské příhraničí spadá do kategorie nerozvojový sousedský venkov. Stručné shrnutí: Tento typ zahrnuje především část vnitrozemí Čech, zejména na jih od Prahy, a na východě zasahuje až na Českomoravskou vrchovinu. Spadají sem většinu hospodářsky slabá území ležící při hranicích krajů (vnitřní periferie). Mezi typické znaky patří špatná občanská vybavenost a ekonomická slabost tohoto prostoru, zároveň však vysoká míra tradiční sociální kontroly venkovských komunit a sousedskou sounáležitost. Dalším problematickým jevem je nižší počet odjezdů spojů veřejné dopravy.

V této prostoru se nacházejí populačně nejmenší obce s nízkými obecními rozpočty, a tudíž malými investičními možnostmi. Rozdrobená struktura osídlení značně prodražuje budování občanské vybavenosti a poskytování veřejných služeb.

Toto venkovský území nejrychleji populačně stárne, má velmi silné zastoupení obyvatel starších 65 let. Ekonomické faktory jsou slabým místem této oblasti, na druhou stranu

sociální faktory jako lidský a sociální kapitál nebo kulturní klima patří k jeho nejsilnějším stránkám.¹²

Z dotazníkového šetření adresovaného starostům a primátorům, kterého se zúčastnilo 732 obcí ČR jasně vyplynulo, že malé obce řeší především problémy spojené s nezaměstnaností, stárnutím populace, nedostatečnou vybaveností, a to především i v oblasti poskytovaných služeb. Obce do 1 000 obyvatel se potýkají s nedostatečnou kapacitou hlavně MŠ, případně ZŠ, také s problémem udržení ZŠ v obci kvůli malé poptávce. Mezi dílčí problémy patří i nedostatečná nabídka pro využití volného času nejen pro děti a mládež.

3.2 Síť základních škol v ČR

Podle nejnovějších dostupných dat (za školní rok 2019/2020), které zveřejnilo MŠMT ve své ročence, bylo v ČR evidováno 4 192 základních škol, které navštěvovalo necelých 953 tisíc žáků.¹³ Velikost školy podle počtu žáků potom stanovíme jednoduchým výpočtem, který udává, že průměrný počet žáků na jedné škole v daném školním roce činil 227 dětí.

Základní vzdělání je dvoustupňové. První stupně zahrnují 1.-5. ročník, druhé stupně ročníky 6.-9. O úplných školách hovoříme, pokud nabízejí vzdělávání na obou stupních, neúplné školy poskytují možnost vzdělání pouze na jednom ze stupňů, obvykle jen prvním. Pouze druhostupňové školy jsou u nás spíše výjimkou.

V roce 1997 začal proces optimalizace školské sítě, který reagoval na úbytek žáků škol zapříčiněný demografickým poklesem v 80., ale ještě více v 90. letech a také na výrazné změny ve vzdělávání, které nastaly po listopadu 1989, kdy vzdělávání

¹²PERLÍN, Radim; KUČEROVÁ, Silvie; KUČERA, Zdeněk. Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 2010, 2 : s . 178-9 .

¹³ Vývojová ročenka školství v České republice 2009/10-2019/20 [online]. MŠMT [cit. 2021-08-16]. Dostupné z : <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyvojova-rocenka-skolstvi-2009-10-2019-20> . Srov. Školy a školská zařízení za školní rok 2019/2020 [online]. ČSÚ [cit. 2021-08-26]. Dostupné z : [23004220t_2_2.xlsx \(czso.cz\)](#)

přecházelo od centralismu k pluralitě a demokratizaci. Proces optimalizace nenaplnil všechna očekávání, která byla původně předpokládána.¹⁴

Vzhledem k vysokému počtu obcí v ČR je síť státem garantovaných základních škol velmi hustá a pravidelná a víceméně koresponduje s intenzitou osídlení a rovnoměrně pokrývá celé spravované území.¹⁵ Každé základní škole náleží území, pro které se tato škola stane spádovou. Přes to mohou rodiče pro své děti zvolit školu jinou. Ředitel spádové školy je ale dle legislativy povinen přijímat přednostně žáky s místem trvalého pobytu ve školském obvodu školy. Možnost volby základní školy ale nebyla dána vždy, ve světě se k ní začalo přistupovat již v 80. letech 20. století, ČR tuto eventualitu uzákonila až po roce 1989.

Na jedné straně příslušnost ke konkrétnímu školskému obvodu, na straně druhé možnost výběru školy staví české školství do určité dvoukolejnosti a nerovnováhy. Zatímco venkovské školy bojují o přežití, školy ve velkých městech zase často nemohou přijmout všechny přihlášené žáky.

Vzhledem k faktu, že devítiletá základní školní docházka je povinná (Zák. č. 561/2004 Sb.), tak musí být škola pro žáka dostupná v rámci principu rovnosti přístupu ke vzdělání bez větších obtíží, což je snadno řešitelné dojížděnkou a zajištěním adekvátních spojů hromadné dopravy (např. tzv. školní autobusy, které jsou vypravovány opravdu jen ve dny, kdy žáci jezdí do škol, v době prázdnin nejezdí). Nevýhodou však může být časová, finanční a mnohdy i fyzická náročnost pro žáka, což se může podepsat i na jeho školních výsledcích. Jako další negativum dojíždění se uvádí rovněž i ekologická zátěž.¹⁶

Díky již zmiňovanému velkému počtu malých obcí na území naší republiky ale dochází k tomu, že takřka 34 % základních škol má méně než 50 žáků, což je 4,5 krát méně, než je celorepublikový průměr. Většina takovýchto školních zařízení potom není

¹⁴ Zpráva o vývoji českého regionálního školství po roce 1989 [online]. MŠMT [cit. 2021-08-16].

Dostupné z : https://www.msmt.cz/uploads/soubory/tiskove_zpravy/... · PDF soubor

15 KUČEROVÁ, Silvie R. ; BLÁHA, Jan D. ; PAVLASOVÁ, Zuzana. Malé venkovské školy na trhu se základním vzděláváním: Jejich působnost a marketing na příkladu Turnovska. Czech Sociological Review, 2015, 51.4 : s . 612.

16 KUČEROVÁ, Silvie. Územní rozmístění základních škol v Česku, hlavní rysy jeho proměn ve 2 . polovině 20. století a jejich potenciální důsledky. 2008, s . 38-9 .

schopná zajistit pro každý jednotlivý ročník jednu třídu. Situaci řeší opatřením, které umožňuje školský zákon, v podobě otevření jedné až čtyřech tříd, kde jsou různým způsobem spojeni žáci jiných ročníků, běžně nazývané jako malotřídní školy, které jsou tvořeny jen ročníky 1 . stupně.

Malotřídní školy tvoří až 1/3 všech základních škol. Minimální a maximální počet žáků ve třídách stanovuje MŠMT vyhláškou.¹⁷

Neúplné školy, kam řadíme i školy malotřídní, které jsou pro tuto diplomovou práci stěžejní, jsou specifické pro oblast venkova, proto o nich často hovoříme rovněž jako o školách venkovských (rurálních).

V ČR podle údajů MŠMT je k malotřídním školám řazeno 1 342 základních škol s počtem 83 366 žáků, které vyučuje takřka 7 300 učitelů.¹⁸

Kučerová se ve své práci snažila propočítat, které venkovské obce obvykle ještě poskytují svým občanům službu v podobě základní školy a kde už je pomyslný strop, kdy se elementární školy již nezřizují. Těžko zjistitelný údaj věkové kategorie 6 -15 let pak nahradila dostupnou informací o dětské složce v populaci obce (0 -14 let). Výpočty ukázaly, že základní školy obvykle chybí v obcích, kde je méně než 50 obyvatel této věkové kategorie. Oba dva stupně základní školy pak nepřekvapivě obvykle mají jen obce s velkým počtem dětské složky.¹⁹

3.3 Regionální školství

Předmětem diplomové práce je ale především problematika školství regionálního, je nutné si tedy tento pojem vymežit, definice je již sice starší, ale stále platná: „Pojmem „regionální školství“ (ve zkratce „RgŠ“) označujeme souhrn právnických osob

17 Česká – republika: organizace základního vzdělávání [online]. Eurydice (Oficiální stránka Evropské unie). [cit. 2021-08-16]. Dostupné z : [Česká-republika:Organizace základního vzdělávání | Eurydice \(europa.eu\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=CELEX%3A32017R1132&from.do=collection&directAccess=true)

18 Základní školy „malotřídní“ [online]. MŠMT [cit. 2021-08-28]. Dostupné z : [Základní školy "malotřídní", MŠMT ČR \(msmt.cz\)](https://www.msmt.cz/aktuality/zakladni-skoly-malotridni)

19 KUČEROVÁ (2008), s . 40.

poskytujících dětem, žákům a studentům vzdělávání a školské služby (dále jen „školy a školská zařízení“) ve smyslu zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, s výjimkou škol a školských zařízení zřizovaných ministerstvy obrany, vnitra, spravedlnosti a zahraničních věcí.²⁰ Státní správu v regionálním školství vykonávají: na centrální úrovni - [Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy](#)(MŠMT), na regionální úrovni - krajské úřady, na místní úrovni obecní úřady ORP a na úrovni institucí - ředitelé škol a školských zařízení.²¹

Ačkoliv je vzdělání bráno jako veřejná služba, přesto v hospodářsky vyspělých zemích podléhá tlaku tržního chování a soutěže, což už samo o sobě s sebou nese řadu rozporů. Na podobě vzdělání se podepisují následující faktory:

- Demografické (nižší porodnost má za následek méně žáků a vede k nízké naplněnosti řady škol);
- Migrace nebo dojíždka (vede k výrazným regionálním rozdílům naplněnosti škol, zejména nevyváženost mezi oblastmi jádrovými a periferními);
- Efektivnost (tento tlak podněcuje konkurenční prostředí mezi školami a vede k optimalizaci školské sítě, jejímž následkem je uzavírání či slučování nedostatečně rentabilních škol);
- Legislativa a školská politika²²

20 Analýza současného systému financování školství [online]. MŠMT [cit. 2021-08-24]. Dostupné z : [analýza_financovani_skolstvi-msmt_2010.doc \(live.com\)](#)

21 Česká – republika: Správa a řízení na národní anebo regionální úrovni[online]. Eurydice [cit. 2021-08-25]. Dostupné z :[Česká-republika:Správa a řízení na národní a /nebo regionální úrovni | Eurydice \(europa.eu\)](#)

22KUČEROVÁ, Silvie R. ; BLÁHA, Jan D. ; PAVLASOVÁ, Zuzana. Malé venkovské školy, s . 608.

3.4 Srovnání výsledků malých regionálních škol se školami městskými na národní a mezinárodní úrovni

Zvláště orientace na zásady trhu a efektivnost škodí především malým rurálním školám, které nedokážou s tak nízkými vstupy vzdělávat tak velké množství žáků jako školy v centrech. Takovéto školy jsou téměř vždy ztrátové, naopak velké školy své fixní náklady rozdělí větším počtem žáků. Jednou uzavřená škola se ve většině případů již neobnoví. Uzavření školy se pak negativně promítne i na lokální komunitu. Školy na venkově hrají důležitou společenskou úlohu a velmi zřetelně se podepisují i na tom, jak místní obyvatelé na obec nahlízejí. Škola přidává obci na důležitosti a zároveň ji „oživuje“. Venkovské „školy poskytují prostor pro sociální a kulturní interakce a tím přispívají k sociální soudržnosti a posilování lokální ekonomiky.“²³ Studie potvrzují, že v některých lokalitách po uzavření místní školy došlo k úbytku populace.

Teorii důležitosti školy pro obec ale zpochybňují oponenti, kteří argumentují vysokou finanční zátěží a nerentabilitou na jedné straně, na straně druhé nižší kvalitou vzdělání v těchto školách.²⁴

Za pravdu těmto oponentům dává i zjištění OECD²⁵, jež ve své zprávě o problémech a přednostech venkovských škol a možnostem jejich rozvoje popisuje obdobný trend, se kterým se s různými menšími lokálními specifiky a s několika málo výjimkami potýkají všechny země napříč OECD.

Z programu pro mezinárodní hodnocení studentů, známého spíše pod zkratkou PISA, z roku 2015 vyplývá, že výsledky žáků z velkých měst jsou v průměru o 31 bodů lepší, než výsledky studentů z venkova. Znatelně horších výsledků než mezinárodní průměr dosáhli venkovští žáci oproti městským v Maďarsku, na Slovensku

23NOVÁ, Alena. Rozvoj venkova: Dostupnost kvalitního vzdělání je klíč [online]. Národní ústav pro vzdělání 2017, [cit. 2021-08-23]. Dostupné z : [Pro vzdělávání - Rozvoj venkova: dostupnost kvalitního vzdělávání je klíč \(nuv.cz\)](#)

24 KUČEROVÁ, Silvie R. ; BLÁHA, Jan D. ; PAVLASOVÁ, Zuzana, s . 608-611.

25 Education and Rural Life [online] OECD 2017 [cit. 2021-08-23]. Dostupné z : [Trends Shaping Education Spotlight 9 . Country Roads: Education and Rural Life \[online\]. OECD Publishing, 2017](#)

a v Turecku. Úplný opak a vzácnou výjimku potom představují Velká Británie, Belgie a USA, jejichž žáci z venkovských škol si naopak vedli lépe, než žáci z měst.

Dalším významným poznatkem z tohoto šetření je, že žáci navštěvující venkovské školy a na venkově žijící mají nižší dosažené vzdělání v důsledku špatného přístupu k vzdělávacím příležitostem.

Dalším důvodem tohoto fenoménu bývá i fakt, že žáci na venkově často pocházejí ze sociálně-ekonomicky znevýhodněných rodin. Situaci poté ani nepřispívá spojování několika ročníků do jedné třídy, čili již zmíněná problematika malotřídních škol. Učitel zde musí svou pozornost rozdělit více směry a nemůže být všude.

Na druhou stranu to neznamena, že je výuka méně efektivní. Z výzkumu ani nevyplývá, že takto vzdělávané děti dosahovaly v testech horších kognitivních i nekognitivních výsledků než žáci vzdělávání ve třídách sestavených podle věku. Velkou roli zde hraje postava učitele, kterak se dokáže se ztíženou situací vypořádat, jak dokáže plánovat, jaksi umí zorganizovat čas, učivo i samotné žáky.

Proti tvrzení, že žáci venkovských škol dosahují horších výsledků než žáci z center se staví Kučerová, Bláha a Pavlasová²⁶, kteří se opírají o testy, u nichž nebylo prokázáno, že by žáci z malotřídních škol dosahovali horších výsledků, ba naopak poukazují na fakt, že mnohdy si část těchto dětí vedla lépe než jejich vrstevníci ze škol větších. „V opakovaných testech vzdělávacích výsledků dokonce obstáli mnozí žáci z tohoto typu škol lépe než jejich vrstevníci z plně organizovaných centrálních škol. V důsledku flexibilní organizace výuky ve venkovských školách a tamní kooperace v rámci věkově heterogenních skupin bývají navíc žáci často nadprůměrně vybaveni kompetencemi pro zodpovědnost a týmovou činnost, žádanou na trhu práce.“²⁷

Národní ústav pro vzdělání rovněž nepřichází jen s kritikou vzdělávání v malotřídních školách a vyzdvihuje jeho přínosy, pokud je výuka dobře zvládnuta. „Menší venkovské školy mohou přispět k vytvoření rozvinutější spolupráce uvnitř kolektivu učitelů a žáků a pocitu sounáležitosti se školou. Podle výsledků šetření PISA 2015 učitelé ve venkovských školách podporují své žáky při učení častěji než učitelé ve městech. Větší

26 KUČEROVÁ, Silvie R. ; BLÁHA, Jan D. ; PAVLASOVÁ, Zuzana. Malé venkovské školy , s . 611.

27 Tamtéž .

školy mohou mít na druhé straně lepší pozici z hlediska nabídky vzdělávacích a mimoškolních možností, a uspokojit tak široký rozsah zájmů a potřeb, protože jsou zvýhodněny díky „úsporám z rozsahu“ (nákladové výhody související s velikostí).“²⁸

Již bylo zmíněno, že venkovské školy mnohdy kladou větší nároky na učitele. Na venkově ovšem žije mnohem nižší procento učitelů než ve městě, a tak venkovské školy mnohdy nebojují jen o každého žáka, ale i o to, aby na jejich škole měl kdo učit. Vzhledem k nízkému počtu pedagogů na rurálních školách se velmi často musí přistupovat k ústupkům, kdy odborné předměty neučí kvalifikovaný učitel, který má vystudovanou příslušnou aprobaci, ale kterýkoliv pedagog tak, aby byly pokryty všechny předměty i úvazky učitelů. Tento fenomén není izolován jen na malé školy, dochází k němu běžně i na školách větších, ale s rostoucím počtem žáků a s ním spjatém růstu počtu učitelů k jevu nedochází tak často a většinou se jedná spíše o okrajové předměty, hlavní předměty vyučují aprobovaní pedagogové. Nejhuře si podle statistik vedl v tomto směru Karlovarský kraj, kde situace byla takřka kritická, podíl nekvalifikovaných pedagogů činil přes 10 %²⁹, díky různým podpůrným opatřením např. v podobě náborových příspěvků se situace zlepšuje.

Téma získání kvalitních učitelů i pro venkovské oblasti se diskutuje celosvětově. ČR se může inspirovat v zahraničí, jak danou situaci řeší v různých světových lokalitách.

Již studenti pedagogických fakult by měli být připravováni na variantu, že mohou učit v malotřídních školách a měli by být v rámci studia seznámeni s jejich specifiky, aby v budoucnu byli schopni pochopit místní souvislosti.

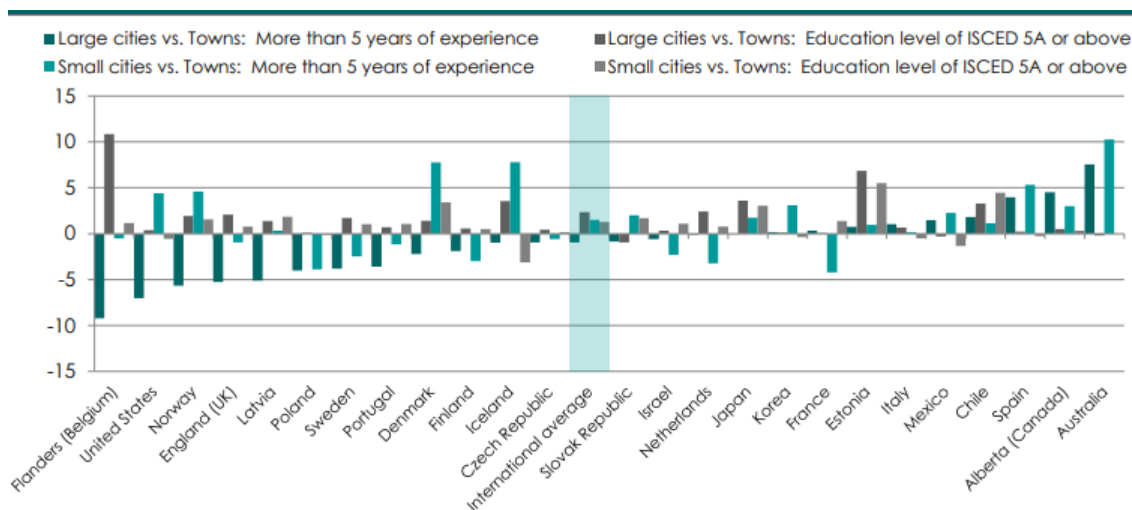
Po nástupu učitele na venkovskou školu by mělo dojít k procesu jeho adaptace s podporou již zkušenějších kolegů. Nastupující učitel by měl být seznámen se zdejšími zvyklostmi a zvláštnostmi. Důležitým aspektem celého procesu je, aby si škola učitele udržela. V Austrálii v odlehlých lokalitách využívají k získání učitelů a k jejich udržení např. dotace na bydlení, příspěvky na dopravu, popř. dodatečnou dovolenou.³⁰

28 NOVÁ, Alena. Rozvoj venkova.

29 Územní rozdíly v úrovni vzdělanosti obyvatelstva ČR [online]. ČSÚ [cit. 2021-08-25]. Dostupné z : [e4fe0c99-0c5a-49ee-8d54-cbda60892f1e \(czso.cz\)](https://e4fe0c99-0c5a-49ee-8d54-cbda60892f1e.czso.cz)

30 Country Roads: Education and Rural Life [online]. OECD [cit. 2022-04-25] Dostupné z : [spotlight9-CountryRoads.pdf \(oecd.org\)](https://spotlight9-CountryRoads.pdf (oecd.org))

Obrázek 4: Srovnání města a venkova ve zkušenostech a kvalifikaci učitelů (TALIS)³¹

Zdroj: OECD

Pro každou školu, aby si udržela stávající a získávala nové zaměstnance, je klíčovým tématem jejich odměňování. Rozdělování prostředků pro jednotlivé školy prošlo významnou změnou – Reformou financování regionálního školství. V současné době (od roku 2020) již nefunguje minulý model, že škola získávala tzv. peníze na žáka,³² nyní financování regionálního školství vychází z počtu odučených hodin. Rozpočet teď již není v rukou krajů, nýbrž došlo k centralizaci a dostal se do gesce MŠMT.³³ Reforma, která má i řadu kritiků, přináší spravedlivější rozdělení financí zejména pro školy, které se potýkají s ubývajícím počty žáků, jedná se tedy hlavně o malé venkovské školy.

³¹ Překlad dat z grafu: Large cities vs. Towns: More than 5 years of experience - Velká města vs. obce: Více než pět let zkušeností; Large cities vs. Towns: Education level of ISCEAD 5A or above - Velká města vs. obce: Stupeň vzdělání podle Mezinárodní klasifikace vzdělání 5A nebo vyšší; Small Cities vs. Towns: More than 5 years of experience - Malá města vs. obce: Více než 5 let zkušeností; Small Cities vs. Towns: Education level of ISCEAD 5A or above - Malá města vs. obce: Stupeň vzdělání podle Mezinárodní klasifikace vzdělání 5A nebo vyšší.

³² Česká – republika: Financování předškolního a školního vzdělávání.[online]. Eurydice [cit. 2021-08-23]. Dostupné z : [Česká-republika:Financování předškolního a školního vzdělávání | Eurydice \(europa.eu\)](https://eurydice.eu/en/country-profiles/czech-republic/financing-of-pre-primary-and-primary-education)

³³ Reforma financování regionálního školství [online]. MŠMT [cit. 2021-08-23]. Dostupné z : <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-skolstvi/reforma-financovani-regionálního-skolstvi>

Počet zaměstnanců v regionálních základních školách v dlouhodobém trendu mírně roste a pro rok 2020 činil 102 960. Ti připadají na 952,4 tis. Žáků ZŠ (údaj rovněž pro rok 2020).³⁴ Dlouhodobě nejméně příznivou vzdělanostní strukturu vykazují kraje Ústecký a Karlovarský, kde je nejvyšší podíl obyvatel (1 /5 obyvatel), kteří dosahují pouze základního vzdělání. Zhruba z poloviny ovlivňuje horší vykazované výsledky v porovnání s ostatními kraji ČR socioekonomický status rodin žáků. Jako určité východisko se bere osobní a profesní rozvoj učitelů, příp. ředitelů, kteří poté budou schopni těmto negativním faktorům lépe čelit. Znevýhodněným žákům mohou rovněž pomoci školní psychologové a asistenti pedagoga.³⁵

Další problematické oblasti tvoří např. mikroregiony na Plzeňsku, Šluknovsko, Frýdlantsko, Broumovsko a celkově příhraniční regiony ČR (periferie krajů). Notně koresponduje s typologií oblastí (viz. výše).

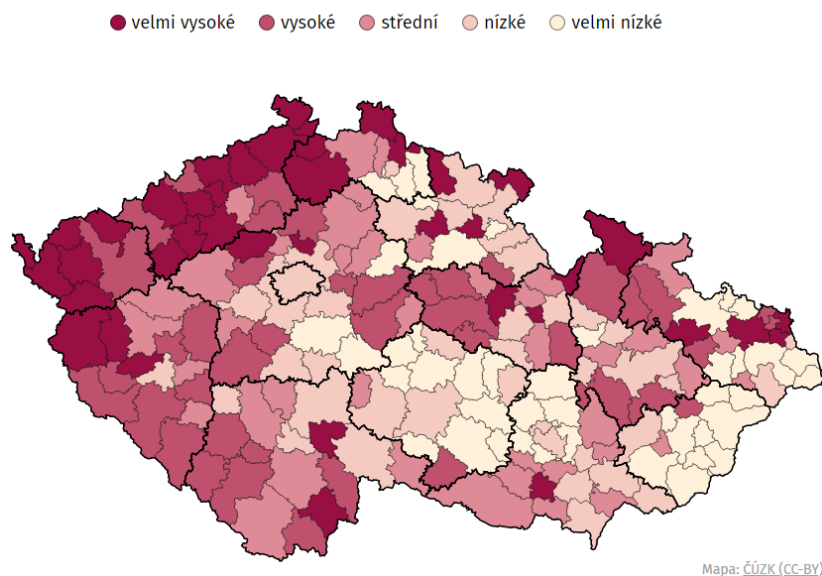
Z nejnovějších výzkumů (výsledky studie byly publikovány v únoru 2022) organizace PAQ Research vyplynulo, že nejzásadněji se na studijním neúspěchu žáků podepisují exekuce a špatná bytová situace rodin. K dispozici jsou data z jednotlivých obcí s rozšířenou působností. Špatný prospěch žáků jde ruku v ruce s vysokou absencí a často vyústí v propadání nedokončení základního vzdělání.

Neúspěšnost ve vzdělání je podle vedoucího výzkumu sociologa Daniela Prokopa mikroregionální problém. Velmi špatné výsledky vykazuje právě i celá příhraniční oblast Plzeňského kraje (viz obrázek č. 5), tedy oblast zkoumaná v této diplomové práci. Klatovy mají dvakrát až třikrát vyšší neúspěšnost nežli regiony, kde je podobná sociální situace. D . Prokop si tedy klade otázku, proč tomu tak je.

34 Statistické ročenky školství [online]. MŠMT [cit. 2021-08-24]. Dostupné z : [Statistické ročenky školství, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

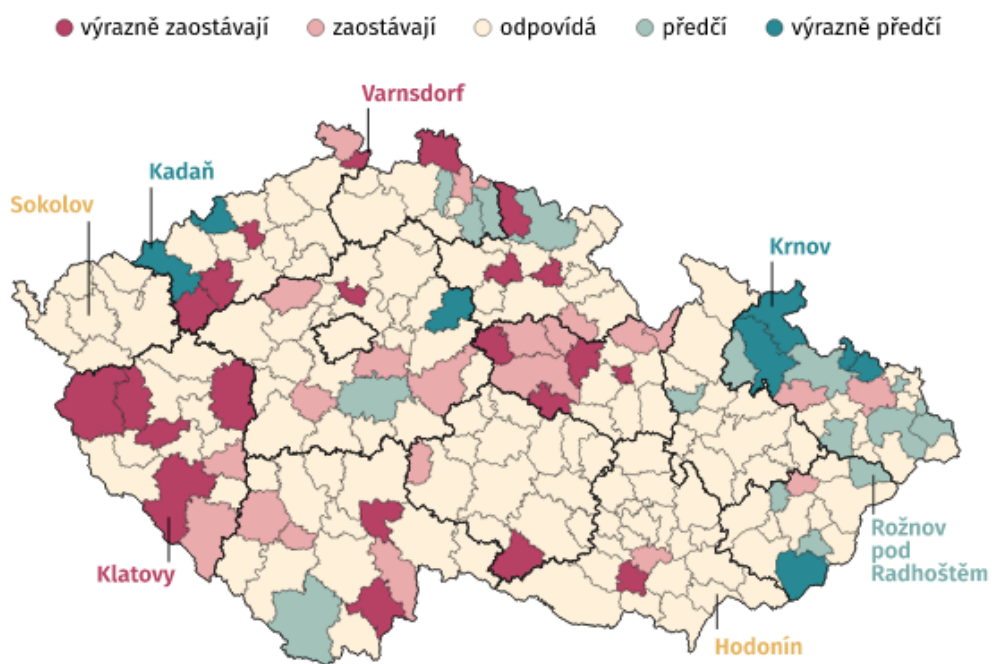
35 Karlovarský kraj [online]. Česká školní inspekce [cit. 2021-08-25]. s . 42 Dostupné z : [14_Kraj_Karlovarsky_komplet_e-verze.pdf \(csicr.cz\)](#)

Obrázek 5 : Vzdělávací problémy na základních školách v ORP

Zdroj: PAQ Research

Obrázek 6 : Index vzdělávací úspěšnosti

Zdroj: PAQ Research

Příčinu vidí v odlehlosti a horší dostupnosti speciálních pedagogů i kvalitních učitelů, kteří jsou tak důležití pro žáky z problematických rodin, ale i v horší koordinaci škol.³⁶ Indexy sociálních problémů vysvětlují až 70 % rozdílů neúspěšnosti ve vzdělání mezi jednotlivými regiony.

Výzkum přinesl nepřekvapivá data, že znevýhodněné školy nedostávají finance navíc, aby mohly bojovat s negativními vlivy chudoby na vzdělání například zajištěním kvalifikovaných pedagogických pracovníků. Ba naopak, mnohdy mají od státu mnohem nižší podporu než regiony bohatší. Ani zřizovatelé škol nejsou schopni tento nepoměr vykompenzovat, protože ve většině případů se jedná o chudší obce, které nemají dostatek financí, aby mohly do škol více zainvestovat.³⁷

Naopak s vysokou vzdělanostní strukturou ostatní regiony značně převyšuje Praha. Následuje ji Brno, které ale už má výsledky mírně slabší.³⁸

Velmi dobře si vedou a díky tomu řeší i nejméně vzdělávacích problémů obce s rozšířenou působností například v kraji Vysočina nebo kraji Zlínském. V ostatních krajích jsou již rozdíly mezi jednotlivými ORP markantnější.³⁹

3.5 Aktuální výzvy pro školství

3.5.1 Celosvětová pandemie koronaviru Covid – 19 a její vliv na školství

Celosvětová pandemie Covidu-19 a její dopad na vzdělávání zvláště dětí ze sociálně – ekonomicky znevýhodněných rodin.

Roky 2020 a 2021 byly ve školství ovlivněné především celosvětovou pandemií koronaviru Covid-19, která na řadu týdnů přesunula prezenční výuku na formu

36_Neúspěšnost ve školství je mikroregionální problém, ukazují nové Mapy vzdělávání [online]. ČT 24 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: [Neúspěšnost ve školství je mikroregionální problém, ukazují nové Mapy vzdělávání — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](#)

37Index financování škol[online]. PAQ Research [cit. 2021-08-25]. Dostupné z: [4 / Index financování škol – Mapa vzdělávacího neúspěchu \(mapavzdelavani.cz\)](#)

38 Územní rozdíly v úrovni vzdělanosti obyvatelstva ČR[online]. ČSÚ [cit. 2021-08-25]. Dostupné z : [e4fe0c99-0c5a-49ee-8d54-cbda60892f1e \(czso.cz\)](#)

39Index zaostávání vzdělávání za sociální situací ORP [online]. PAQ Research [cit. 2021-08-25]. Dostupné z [3 / Index zaostávání vzdělávání za sociální situací ORP – Mapa vzdělávacího neúspěchu \(mapavzdelavani.cz\)](#)

distanční. 1,5 miliardy studentů ze 188 zemí se muselo vyrovnat se situací, kdy se ze dne na den uzavřely školy a přesto musela být zajištěna kontinuita studia.⁴⁰ Došlo k urychlení závislosti na digitálních nástrojích. Díky tomu se více než dříve začala diskutovat témata sociálně i jinak znevýhodněných žáků.

Během první vlny nákazy, která proběhla na jaře 2020, se v České republice do výuky vůbec nezapojilo 10 000 žáků a do digitální výuky kvůli chybějícímu IT vybavení (počítače, internet...) až 250 000 žáků. V dalším školním roce díky zápůjčce techniky a další podpoře žáků ze strany školy, krajů a státu se situace výrazně zlepšila.⁴¹ Přesto se ale ještě výrazněji rozevřely nůžky mezi znalostmi a dovednostmi dětí ze sociálně-ekonomicky znevýhodněného prostředí a žáků, kteří pocházejí z dobře zajištěných rodin a kteří mají v oblasti vzdělání velkou podporu od rodičů.⁴²

Česká republika jako jeden z hlavních nástrojů v boji proti pandemii zvolila cestu zavírání škol a přesunutí výuky do online prostoru. V mezinárodním srovnání české školy patří ke státům s nejdelší uzávěrou (viz obr. č. 6)

O něco lépe na tom byly mateřské školy, kdy uzávěra předškolního vzdělání v ČR oproti dalším stupňům vzdělání trvala mnohem kratší dobu. Poté s velkým odstupem následovaly 1. stupně základních škol.

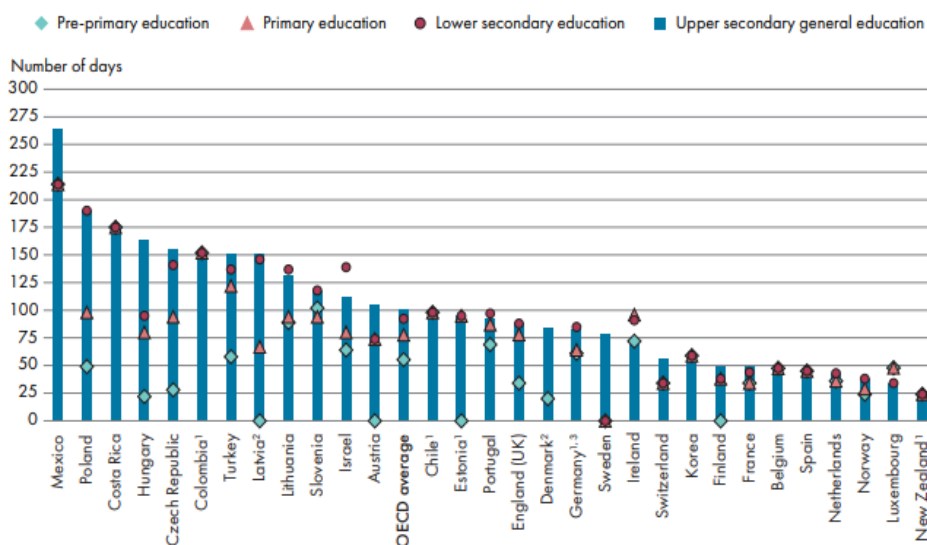
Ač ve školním roce 2021/2022 k plošným uzávěrám škol již nedocházelo, přesto se epidemie i nadále významně propisovala na chodu škol.

40 Stav globálního vzdělání: 18 měsíců po pandemii [online]. OECD [cit. 2021-08-27]. Dostupné z: [Stav globálního vzdělávání: 18 měsíců do pandemie | Knihovna OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)

41 Srov. Využívání digitálních technologií při výuce během pandemie – ČR s dalšími zeměmi. OECD, Using Digital Technologies for Early Education during Covid – 19. Dostupné z: [Using Digital Technologies for Early Education during COVID-19 \(oecd-ilibrary.org\)](#)

42 Distanční vzdělávání v základních a středních školách [online]. Česká školní inspekce [cit. 2021-08-25]. Dostupné z: [Distanční vzdělávání v základních a středních školách. Přístupy, posuny a zkušenosti škol rok od nástupu pandemie nemoci covid-19 \(Tematická zpráva\) \(csicr.cz\)](#)

Obrázek 7: Počet vyučovacích dnů, kdy byly školy podle stupně vzdělání v letech 2000-1 uzavřeny

Zdroj: OECD⁴³

3.5.2 Válka na Ukrajině a příliv ukrajinských žáků do českých škol

V druhém pololetí školního roku 2021/2022 musely školy opět reagovat na nečekanou situaci, tentokrát na příchod dětí z Ukrajiny, které s rodinami uprchly před válečným konfliktem ve své vlasti. Na konci školního roku navštěvovalo základní školy 32 tisíc ukrajinských uprchlíků, což je ale jen část ukrajinských dětí, které pobývají na území ČR. Zbytek těchto dětí pokračoval ve vzdělání online výukou vysílanou ze své rodné země. K zápisu k následujícímu školnímu roku se přihlásilo méně ukrajinských žáků, než se původně očekávalo (očekávání 70 tisíc, reálně zapsáno 40 tisíc žáků), to je přisuzováno návratu části uprchlíků do své vlasti.

Jedním z velkých problémů se začleněním ukrajinských dětí vedle jazykové bariéry jsou i nedostatečné kapacity škol. Rozložení dětí samozřejmě není rovnoměrné. Zatímco některé školy jsou zcela přetížené a situaci musely řešit navýšením kapacit, jiných se tento problém takřka netkl či naopak některým malým školám nástup několika

⁴³ Překlad dat z grafu: Pre -primary e. - předškolní vzdělání, primary e. - základní vzdělání, lower secondary e. - nižší střední vzdělání (u nás 2. stupeň ZŠ), upper secondary general e. - vyšší sekundární všeobecné vzdělání.

nových žáků pomohl, např. před nutností slučování několika tříd kvůli nedostatečnému počtu žáků. Přesná data ale stále nejsou k dispozici.⁴⁴

3.6 Prestiž učitelského povolání versus vnímání učitelů veřejností

Prestiž učitelského povolání se už roky drží na vrchních příčkách žebříčku.⁴⁵ I přes tento fakt podložený dlouhodobými výzkumy učitelé pocítují v posledních letech úbytek respektu ze strany části žactva a jejich rodičů. Výzkumy ukazují, že se učitelé setkávají stále častěji i s nárůstem agresivního chování jak ze strany žáků, tak ze strany samotných rodičů. Z výzkumů rovněž vyplývá, že se na chování žáků propisují vlivy výchovy v rodině, kde jim nejsou jasně ukázány hranice.⁴⁶ Pozitivní trend, že se rodiče zajímají o prospěch dětí a celkové fungování vzdělávacích institucí („partnerský přístup ve vzdělání“), pak zastiňuje fakt, že někteří rodiče mají pocit, že díky tomu, že sami před lety školu navštěvovali, tak vědí mnohem lépe než vystudovaní učitelé, jak by vzdělávání mělo vypadat. A na to jsou učitelé mnohdy velmi hákliví, aby jim do výuky rodiče přespříliš mluvili.

Část rodičů, povětšinou se jedná o rodiče s vyšším vzděláním podporující své děti ve studiu, volá po změně vyučovacích metod. Školám je dlouhodobě vyčítáno, že se stále nadužívá frontální styl výuky. Na druhou stranu pokud některý z učitelů zkouší nové způsoby výuky a snaží se o inovace, velmi často se rovněž setkává s nesouhlasem ze strany další skupiny rodičů, kteří chtějí pro své děti to, co sami znají. Inovativní učitel se mnohdy potýká i s nepochopením některých svých kolegů. Velmi zajímavé je i to, že inovativní učitelé se ne vždy těší větší oblibě u žáků, roli zde hraje řada proměnných.⁴⁷

44 Ukrajínští žáci na českých školách [online]. PAQ research [cit. 2022-08-23]. Dostupné z : [PAQ research | Sociologický ústav AV ČR, v. v. i. \(cas.cz\)](#)

45 Prestiž povolání – červen 2019 [online] Sociologický ústav při AV ČR [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: [eu190724.pdf \(cas.cz\)](#)

46 Výzkum: Většina učitelů i žáků má zkušenost se šikanou. [online] EDUin [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: [Výzkum: většina učitelů i žáků má zkušenost se šikanou | EDUin](#)

47 BALÁŽOVÁ I. a kol. Inovativní učitel a jeho oblíbenost u žáka. [online] Brno: MUNI v Brně 2004 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: [Microsoft Word - Dokument2 \(muni.cz\)](#)

Další specifická poměrně početná, respektive spíše velmi hlasitá skupina rodičů, zase vnímá učitele jako lenochy, kteří si odučí pár hodin denně, užívají si dlouhé dovolené a berou za to podle nich neúměrně vysoký plat. Nepřímou činnost neuznávají, přípravy si podle těchto rodičů učitelé udělají na začátku své kariéry a využívají po celou dobu své učitelské dráhy. Papírování, přípravy pomůcek a vyučování, dohledy, rodičovské schůzky, porady, komunikaci s rodiči, opravování testů, komunikaci s institucemi a zodpovědnost za jejich děti nebere tato skupina rodičů v potaz, nepřijde jim ani zvláštní, že učitelů je stále velký nedostatek s ohledem na to, že se podle nich jedná o velmi snadné a dobře honorované zaměstnání.⁴⁸ Pověštinou se jedná o rodiče s nízkými příjmy a fyzicky náročným povoláním. Přesto by tito rodiče byli rádi, aby jejich děti ve škole dosahovaly dobrých výsledků. Pokud se dítěti nedaří, často tito rodiče obviňují ze selhání učitele.

Poslední skupinu tvoří rodiče, pro které dle jejich názoru vzdělání nepřináší dítěti žádné benefity. Dítě do školy posílají jen proto, že jim to ukládá zákon. Dítě ve vzdělání nepodporují, špatné známky ani nevhodné chování dítěte ve škole nijak výrazněji neřeší, se školou nespolupracují. Jedná se především o rodiny s velmi nízkým socio-ekonomickým statutem.

Skupiny se různě prolínají, názory se rozcházejí. Pro učitele je velmi složité, aby se v této době, kdy je vzdělání vnímáno jako služba veřejnosti, zavděčil a ustál tlaky z mnoha stran.⁴⁹ Pokyny a doporučení MŠMT⁵⁰ jsou bohužel často velmi teoretické a nelze je vždy v praxi snadno uplatnit.

Další ukazatel, který vypovídá o prestiži učitelského povolání je vysoká míra feminity českého školství. Ženy dominují na všech stupních škol s výjimkou škol vysokých.

48_Každý pátý učitel chce odejít ze školství [online]. Pedagogické info [cit. 2022-08-25]. Dostupné z: [Každý pátý učitel chce odejít ze školství. Připadá jim, že si společnost jejich práce neváží | Pedagogicke.info](https://www.pedagogicke.info)

49 Srov. BROZDOVÁ, J. [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2015 [cit. 2021-08-27]. Dostupné z: [Strategie spolupruce rodiny a školy.pdf \(theses.cz\)](https://theses.cz) 8-21, ŠVESTKOVÁ, R. Očekávání a preference rodičů ve škole [online]. Brno: MUNI v Brně 2012 [cit. 2021-08-27]. Dostupné z: [RadkaSvestkova-DP.pdf \(muni.cz\)](https://muni.cz) s. 21-41.

50 Komunikace škola a rodina [online]. Česká školní inspekce [cit. 2021-08-27]. Dostupné z: [Výsledky vyhledávání „komunikace škola rodina“ - edu.cz](https://www.cis.cz)

Obecně platí čím vyšší stupeň vzdělání, tím vyšší zastoupení mužů.⁵¹ Důvodů je více, od platových podmínek ve školství až po stále přetrvávající stereotypy ve společnosti.⁵² Ač v posledních letech se projevuje snaha zvýšit atraktivitu učitelského povolání, např. zvyšováním platů, přesto je třeba hledat ještě další varianty, jak navrátit prestiž učitelského povolání i v očích učitelů, kteří ji ze strany společnosti natolik nepocítují.

51 Statistická ročenka školství 2021/2022 [online] . MŠMT [cit. 2021-08-27]. Dostupné z: [Statistická ročenka školství - 2021/2022 - výkonové ukazatele \(msmt.cz\)](https://www.msmt.cz/statisticka-rocenka-skolstvi-2021/2022-vykonove-ukazatele)

52 DAVIDOVÁ, L. Důvody feminizace českého školství [online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2020 [cit. 2021-08-27]. Dostupné z: [Microsoft Word - BP Lucie Davidová - Důvody feminizace českého školství .docx \(theses.cz\)](#)

4. PŘÍPADOVÁ STUDIE Z ČESKÉHO VENKOVSKÉHO PROSTŘEDÍ

Podklady potřebné ke vzniku případové studie jsou získány kombinací několika technik sběru dat, jako např. pozorování, rozhovory, studiem dokumentů a dalšími technikami. Data jsou zpracována na základě kvalitativních analytických procedur.

Zúčastněné pozorování probíhalo v roli učitele na dvou základních školách v době trvání několika měsíců (část školních roků 2020/2021 a 2021/2022) na každé z nich. První sledovaná základní škola (Škola U Hlavní silnice) je školou malotřídní a jedná se pouze o první stupeň.

Druhá zkoumaná škola (Odlehlá škola) již zahrnuje oba stupně, první stupeň opět v podobě malotřídní, druhý stupeň, jak je obvyklé, již formou samostatných ročníků. Výzkum se odehrával v 5.-9. ročníku.

V obou případech se jedná o výzkum v roli úplného participanta, kdy o výzkumu věděli pouze ředitelé škol, popřípadě malá část učitelského sboru. Během výzkumu vznikly deníkové zápisky, které jsou k dispozici v přílohové části práce. Relevantní data, která jsou dále opřena o poznatky participantů, budou dále analyzována.

4.4.1 Charakteristika participantů

Participantů byli vybráni ve vymezené územní oblasti z řad místních obyvatel s dobrou či přímo osobní znalostí zdejšího vzdělávacího prostředí a zaměstnanců školy (učitelé, ředitelé).

S každým z ředitelů základních škol proběhlo několik osobních a několik telefonických rozhovorů (se dvěma z nich – Škola U Hlavní silnice a Odlehlá škola - docházelo takřka ke každodennímu setkávání v rámci zaměstnání).

Získaná data z rozhovorů jsou zahrnuta v zápiscích ze zúčastněného pozorování a dva ředitelé rovněž sepsali názory a postoje na předem daná témata. Průběh rozhovoru s ředitelem Spolupracující školy je shrnut samostatně. Vše je k dispozici v přílohách.

Další rozhovory proběhly s pedagožkou, která působila postupně na dvou ze sledovaných škol (Horská škola a Škola Na Kraji obce). S paní učitelkou bylo sepsáno shrnutí probíraných témat, které je umístěno v příloze.

Posledním participantem je bývalý žák sledované školy (Škola Na Kraji obce), s ním se taktéž uskutečnilo několik osobních rozhovorů, které završilo sepsání nejprobíranějších témat (viz Příloha).

Jedním z největších problémů ve školách zkoumaných lokalit jsou vypjaté emoce místních obyvatel na jakémkoliv kroky zaměstnanců těchto škol (zejména ředitelů a pedagogů).

Z těchto důvodů dotazovaní nechtěli přistoupit k nahrávání rozhovorů, a z rozhovorů tudíž vznikly jen poznámky a písemná vyjádření dotazovaných.

Aby byla vybudována důvěra, bylo nutné co nejvíce anonymizovat nejen jednotlivé osoby participantů, ale i zkoumané školy, protože při nízkém počtu zaměstnanců na těchto školách, by se hned dalo identifikovat, který zaměstnanec má určité, pro místní obyvatele, nepřijatelné názory. Opatrnost ze strany participantů se objevovala i ve vztahu ke svým kolegům, kterých by se jen neradi dotkli.

4.4.2 Charakteristika vybraných objektů

Škola U Hlavní silnice

Malá škola, která sdílí společný areál s mateřskou školou, sídlí v obci s necelými devíti sty obyvateli, která je jejím zřizovatelem. Průměrný věk obyvatel v obci kopíruje průměrný věk obyvatel v ČR. Počet narozených dětí je však nízký, a tak počet obyvatel v obci postupně ubývá. Obec leží nedaleko velkého města, kam podstatná část místních obyvatel dojíždí za prací.

Zájem o mateřskou školu v obci je každoročně velmi vysoký, ta však má nedostatečnou kapacitu a musí řadu přihlášených dětí odmítnout. Rodiče tedy své potomky přihlašují do městských školek, které mají větší kapacity. To se potom negativně propisuje na počtu přihlášených dětí do základní školy. Pokud dítě nastoupí do školky již ve městě, pokračuje potom v povinné školní docházce automaticky tam, rodiče již většinou vůbec neuvažují, že by dítě přihlásili v této malé obci, když sami do města každodenně dojíždějí za zaměstnáním a na cestování si zvyknou i děti.

Jedná se o školu malotřídní, což je pro řadu rodičů dalším důvodem, proč dítě raději přihlásí do velké městské školy.

Ve škole bývá jeden ročník samostatný a další čtyři ročníky spojeny do dvou tříd. Poměrně často se stane, že počet přihlášených a přijatých dětí je natolik nízký, že škola musí žádat MŠMT o výjimku, aby mohla otevřít samostatný ročník s nižším počtem žáků. Někdy je ale situace natolik nepříznivá, že o výjimku žádat nemůže, a musí se spojit tři ročníky v jednu třídu. Škola tak musí přistoupit k propouštění či snižování úvazků učitelů. V dalším roce, kdy nastoupí do školy silnější ročník dětí, dojde ke snížení počtu ročníků ve třídě, ale zase chybí učitel, který si mezitím našel zaměstnání jinde. Pro učitele jsou tato místa často neatraktivní i z toho důvodu, že často je jim nabízen pouze částečný nikoli plný úvazek, proto mají tyto školy velké potíže nejen s nedostatečným počtem žáků, ale i se sháněním pedagogů.

Škola má od obce přislíbeno, že se ze současných nedostatečných prostor (velmi malé třídy, kam se nevejde moc lavic a dalšího vybavení) přestěhuje do větší nové budovy, čímž se navýší i kapacita školy mateřské. Asi teprve budoucnost ukáže, jestli tato velká obecní investice přinese škole více žáků nebo se naopak bude jednat o zatížení obecního rozpočtu špatnou investicí.

Horská škola

Obec, která má i přes nízký počet obyvatel statut města, který je dán jeho významem v historii. Jedná se o šumavskou obec II. typu s pověřeným obecním úřadem, která je hojně vyhledávána turisty, protože se v její blízkosti nachází známá historická památka. Město je již poměrně vzdáleno od obce III. typu – ORP. K městu přináleží další malé vesnice, některé již leží v CHKO Šumava, odlehlost těchto částí se podepisuje na rázu zdejších obyvatel.

Obec prosperuje z cestovního ruchu (daří se zde podnikům poskytujícím ubytování a stravování) a díky několika zavedeným firmám, do nichž dojíždějí zaměstnanci i z blízkého okolí. V obci je poměrně vysoký průměrný věk, oproti ostatním okolním obcím, a to zejména u žen.⁵³ Přirozený přírůstek obyvatel se pohybuje v záporných číslech.

⁵³ Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2022 [online]. ČSÚ [cit. 2022-09-29]. Dostupné z: [1300722203.xlsx \(czso.cz\)](https://www.czso.cz/portal/Tabulka.aspx?lang=cs&table=1300722203)

V obci funguje základní škola, k níž ještě přináležejí mateřská škola a základní umělecká škola. Zřizovatelem školy je město. Škola sídlí v krásné historické budově, která prošla významnou rekonstrukcí.

Základní škola díky absenci dalších větších měst a školských zařízení v blízkém okolí nemá potíže s nedostatkem žáků, její spádová oblast je poměrně rozsáhlá.

Některé ročníky jsou slabší, ale ani tak nehrozí slučování jednotlivých ročníků. Každý z ročníků má tedy samostatnou třídu, jeden z populačně silnějších ročníků je dokonce rozdělen do dvou tříd (A ., B .). Škola poskytuje vzdělání jak na prvním, tak i druhém stupni základní školy.

Škola Na Kraji obce

Tato základní škola se nachází v malé obci s necelými 850 obyvateli.⁵⁴ Obec leží jen několik kilometrů od města. Průměrný věk v obci se shoduje s průměrným věkem v celé ČR. Přirozený přírůstek je stejně jako v minulém případě v záporných číslech.

Kořeny obce sahají až do středověku a některá řemesla, která obec proslavila již před staletími, jsou pro ni vlastní i dnes. Díky tomu obec poskytuje i poměrně bohaté pracovní příležitosti v několika průmyslových odvětvích nejen pro místní obyvatele.

Zřizovatelem zdejší základní školy je rovněž obec. Škola se nachází v prostorách zrekonstruované historické budovy, ve stejných prostorách se nachází i škola mateřská. Školu navštěvuje 35 žáků.

Škola se dlouhodobě potýká s nízkým počtem žáků, jedná se tedy o školu malotřídní, která poskytuje vzdělání na úrovni prvního stupně od 1 . do 5 . ročníku. Dlouhodobě jsou otevřené tři třídy, jeden ročník je samostatný, další čtyři ročníky jsou spojeny do dvou tříd. Vedení školy každoročně s obavou očekává, kolik dětí přijde k zápisu, aby nemuselo dojít k dalšímu spojování ročníků, které by atraktivitu školy u místních opět snížilo. Zatímco v mateřské škole je počet míst takřka nedostatečný a někdy nemohou být všechny přihlášené děti přijaty, ve škole řeší problém zcela opačný. Část rodičů, kteří dojíždějí za prací do blízkých měst, raději děti vozí do větších škol, aby se jejich dítě vyhnulo malotřídnímu vzdělávání.

⁵⁴ Tamtéž.

V letošním školním roce 2022/2023 byl ale počet přijatých dětí rekordní, jelikož škola přijala děti uprchlíků z Ukrajiny, kteří opustili svou zemi kvůli válečnému konfliktu. Jak dlouho zůstanou žáky školy, není jasné, část z nich se již vrátila do své vlasti, bude záležet, jak se situace bude dále vyvíjet.

Dalším palčivým problémem školy je získávání nových učitelů. Část učitelů je již v důchodovém věku a „přesluhuje“, ale nedaří se za ně najít kvalitní náhradu, tak obětavě pokračují dál. Uchazečů je velmi málo a povětšinou se nejedná o kvalifikované učitele.

Spolupracující škola

Dalším objektem je malá obec s necelými pěti sty obyvateli.⁵⁵ Nejbližší město je vzdálené 13 km. V obci je vyšší průměrný věk obyvatel, obzvláště v ženské složce, nežli je průměrný věk celé ČR. Přirozený přírůstek obyvatel je i v případě této obce v záporných číslech. Součástí obce je řada dalších malých obcí.

Místní malotřídní škola v minulosti neměla šanci udržet celý 1. stupeň. Jedním z důvodů byla i vzájemná konkurence mezi dalšími malými školami v okolí. Vznikl zde ale zajímavý projekt, při kterém si dvě místní školy rozdělily třídy prvního stupně, takže tato škola se stará o první tři ročníky a dříve konkurenční základní škola má na starost 4. až 9. ročník. Přepravu žáků mezi těmito dvěma obcemi i dalšími vesnicemi v okolí zajišťuje školní autobus. Bez těchto opatření by měly obě základní školy existenciální problémy, zatímco s tímto řešením jsou obě školy mnohem stabilnější.

Odlehlá škol

V obci žije necelých 800 obyvatel. V této lokalitě je velmi nízká hustota obcí III. typu a tato obec je od nejbližší nadprůměrně vzdálená. Zatímco počet narozených dětí je v obci neobvykle nízký, přesto díky migraci se počet obyvatel v obci zvyšuje. Z finančního hlediska je nákup nemovitosti v této lokalitě pro mladé lidi mnohem dostupnější. Podstatnou roli v přírůstku obyvatel sehrává i velký podnik v obci, který nabízí pracovní místa v řádu vyšších stovek.

⁵⁵ Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2022 [online]. ČSÚ [cit. 2022-09-29]. Dostupné z: [1300722203.xlsx \(czso.cz\)](https://www.czso.cz/portal/Tabulka.aspx?lang=cs&table=1300722203)

Ráz zdejšího obyvatelstva je dán jednak odlehlostí od větších měst, ale především dlouholetým bojem místních obyvatel proti záměrům, které má stát s nedalekými pozemky, a místní tyto záměry berou jako velkou hrozbu.

Místní základní škola se nachází v prostorách dvou krásných historických budov. Škola nabízí vzdělání na obou stupních základní školy. Škola má poměrně dostatek žáků, ačkoliv na 1. stupni funguje částečně také jako malotřídní. Dostatek žáků má spojitost i s tím, že do této školy také docházejí děti ze dvou dětských domovů, které jsou umístěny v okolí.

Vzhledem k odlehlosti obce od měst je poměrně obtížné získat pro školu dostatek vystudovaných a aprobovaných pedagogů. Vedení školy musí často přistupovat ke kompromisům, které pak ovlivňují fungování a hlavně stabilitu školy. Často z těchto důvodů vzrůstá fluktuace pedagogů.

Tyto problémy jsou potom dále umocňovány nespokojeným přístupem některých rodičů, kteří mají dojem, že personální záležitosti ve škole by měli řešit právě oni. Pohled místních obyvatel na školství se blíží spíše vyloučeným lokalitám.

5. PROBLÉMY SLEDOVANÝCH MALÝCH VENKOVSKÝCH ŠKOL

Z obsahu předchozí kapitoly (charakteristik jednotlivých sledovaných škol) jasně vyplynulo, že každá ze sledovaných malých venkovských škol řeší své specifické problémy.

Existuje nepřehledné množství faktorů, které ovlivňují situaci na každé jednotlivé škole, ať už se jedná o geografickou polohu obce, vzdálenost od nejbližšího města, kapacitu školy, nejvyšší dosažené vzdělání rodičů žáků, socioekonomická situace rodin, osobě ředitele a pedagogického sboru, a velkou roli zde hraje i samotné vedení obce. V předchozí kapitole byly uvedeny ještě další okolnosti, které již není třeba znovu opakovat. Ovšem některé okruhy problémů jsou pro tyto školy často společné.

V této kapitole jsou nastíněny potíže, se kterými se sledované školy potýkaly nejčastěji. Jedním z nejpalcivějších, nejdiskutovanějších a také velmi četným, ovšem těžko řešitelným problémem malých škol je již mnohokrát zmiňovaný úbytek žáků spojený s následným slučováním ročníků dohromady, což poté vede k dalšímu úbytku žáků.⁵⁶

Vedení škol se musí pak často uchýlovat k řadě kompromisů, ačkoliv mnohdy jsou jen dočasným a ne příliš dobrým východiskem a pouze odkládají radikálnější řešení na pozdější dobu, která ovšem za nepříznivých okolností ani nemusí přijít, a na jakoukoli nápravu již může být pozdě.

5.1 Kompromisy jako snaha o řešení problémů

5.1.1 Školní objekty

Sledované objekty spojoval jeden trend minulých desetiletí, a to že malé obce obvykle neměly dostatečné finanční prostředky k výstavbě školní budovy, a proto se školy zřizovaly v již stojících prostorných objektech. Velice často se jednalo o krásné

⁵⁶ Příloha. Srov. Zápisky ze zúčastněného pozorování; Ředitelka Školy U Hlavní silnice; Učitelka 1. a 2. stupně.

historické stavby, u kterých je využitelnost pro školské zařízení však problematická. Pro ředitele je pak složité vyhovět všem normám.

Situaci se pak řeší několika možnými způsoby. Jednak vybudováním komplet nového školského zařízení, což je samozřejmě varianta nejnákladnější a pro rozpočet malé obce často nerealistická, tudíž obec se musí spoléhat na prostředky získané od státu nebo čerpat dotace z Evropské unie. S variantou výstavby nové školní budovy počítá v nejbližších letech vedení Školy U Hlavní silnice.⁵⁷

Další možností je, že ke stávajícímu objektu jsou dostavěny nové části (křídla), jako například dostavba nové tělocvičny. Ačkoliv toto řešení se jeví jako poměrně jednoduché, i to má své stinné stránky. Jednak se musí najít vhodný prostor pro výstavbu nové budovy, což není vždy realizovatelné. Dále jak již bylo napsáno, budovy škol jsou velmi často historické a je potřeba novou stavbu sladit s kompozicí již stávající zástavby. Do těchto realizací mnohdy zasahují památkáři, aby stanovili akceptovatelné podmínky z hlediska pravidel pro historické památky. Toto je případ např. Horské a Odlehlé školy⁵⁸ či Školy na Kraji obce.

Jindy se přistupuje pouze k rekonstrukci samotné budovy, což má ale také řadu limitů. Například nedostatečné kapacity, kdy se musí omezovat počty dětí přijímaných do mateřských škol (ty bývají povětšinou v malých obcích v jedné budově a spojené se základní školou), což se pak negativně podepisuje i na zájmu navštěvovat zdejší základní školu. Dále malé třídy, kam se sotva vejdu všechny lavice a vybavení třídy, malé prostory tělocvičen, kabinetů, nedostatečná kapacita ve školní družině. Jako příklad lze uvést opět Školu U Hlavní silnice. Jedná se o rekonstruovanou stavbu, která ale nevyhovuje svou nízkou kapacitou, proto se uvažuje o výstavbě nové budovy.⁵⁹

5.1.2 Zaměstnanci školy

Další zásadní kompromisy musí dělat malé, obzvláště odlehlé školy v oblasti personální. Velkým problémem je hledání nových učitelů. Počty uchazečů o nabízenou pozici jsou velmi nízké, někdy se ani žádný uchazeč neobjeví. Na webových portálech

⁵⁷ Příloha: Zápisky ze zúčastněného pozorování – Škola U Hlavní silnice.

⁵⁸ Tamtéž. Odlehlá škola.

⁵⁹ Tamtéž. Škola U Hlavní silnice.

zprostředkujících nabídky zaměstnání pak inzeráty z některých malých škol visí i řadu měsíců bez povšimnutí. S tímto problémem se potýká obzvláště Škola Na Kraji obce.⁶⁰

Práce na malotřídních školách je oproti běžným školám pro učitele složitější. Ačkoli nižší počet dětí ve třídách je pro učitele příjemnější a na každého žáka má díky tomu větší prostor, pro učitele to znamená i méně papírování, ale na tyto výhody připadá několik dalších negativ. Na učitele jsou kladeny větší nároky, co se týče přípravy na hodiny a celkové zvládnutí a rozvržení hodiny, aby byla efektivní pro všechny ročníky ve třídě.

Pokud už se nějaký učitel najde, často nemá zkušenost s malotřídními školami, je pro něj složitě najet na odlišný systém výuky. Pedagogické fakulty na výuku na malotřídních školách obvykle nepřipravují. Často pak dochází k atomizaci hodin, kdy příprava učitele se střetne s realitou, kdy zadá jednomu ročníku práci, aby se mohl věnovat ročníku druhému, ale stejně se jim plně věnovat nemůže, protože někteří z žáků nedokáží samostatně pracovat, neporozumí zadání, neustále se hlásí, na něco se ptají, chodí učiteli ukazovat, co už vypracovali, apod. Největší problém to bývá obvykle u nejmladších žáků, kteří ještě plně nechápu systém vzdělávání na malotřídních školách.

Nějakou dobu trvá, než se v této oblasti nezkušený učitel naučí efektivně vést malotřídní výuku. V realitě to ale často dopadá tak, že tito učitelé využijí první příležitost a vrací se zpět do běžných škol nebo jsou často odrazeni natolik, že opouštějí učitelské povolání⁶¹.

Školy tak musí spoléhat na učitele, kteří by si už mnohdy několik let mohli užívat starobního důchodu, často je již trápí řada zdravotních neduhů, ale i přes to dále plní své poslání. Problém ale nastane ve chvíli, kdy už jim zdravotní stav neumožní další setrvání na škole, a bude potřeba rychle zajistit náhradu⁶².

U každé školy je nutné dle předpisů mít obsazené funkce školního metodika primární prevence, výchovného poradce, zdravotníka, IT specialisty, apod. Někdy působí až úsměvně, jak jsou tyto funkce ve školách s několika málo zaměstnanci rozdávány.

⁶⁰ Tamtéž. Učitelka 1. a 2. stupně.

⁶¹ Tamtéž.

⁶² Tamtéž.

Samozřejmě není reálné, aby si hned dodělávali vzdělání, a často jsou do problematiky zasvěceni jen krátkým školením či webinářem, mají tedy oproti větším školám, kde mohou zaměstnat přímo vystudovaného odborníka, velkou nevýhodu.⁶³

5.1.3 Školní a zájmové aktivity

Tato kapitola se zaměřuje na IT vybavení školy a schopnosti pedagogů využít všechny jeho možnosti, dále školní zájmová činnost (kroužky) a možnost využívání kulturních, sportovních a přírodovědných aktivit (soutěže, výstavy, představení, návštěvy muzea, plavání, bruslení, návštěvy zoologické zahrady, apod.).

Vybavení škol IT technologiemi se posunulo hodně kupředu i na malých školách, kde dříve bývala situace nejproblematictější.⁶⁴ Podepsala se na tom jednak změna financování škol již ne podle počtu žáků⁶⁵, ale podle odučených hodin, kdy si i malé školy polepsily, ale především i koronavirová opatření, která uzavřela školy i na řadu měsíců a přesunula výuku do online prostoru. Školy získali od MŠMT finance na IT vybavení škol pro učitele, ale i žáky ze sociálně slabších rodin, kteří doma neměli zázemí pro online vyučování.

Zakoupené notebooky ani nyní neleží ve školách zapomenuty, ale využívají se při výuce, velmi často například pro děti uprchlíků z Ukrajiny, pro které vznikají stále nové programy a výukové materiály, a pomáhají jim ve výuce českého jazyka i jiných předmětů.

IT gramotnost většiny učitelů se v posledních letech značně zlepšila, avšak zpravidla u starších učitelů, kteří působí obzvláště na venkovských školách, je ještě stále co dohánět. Průměrný věk pedagogů na českých školách činí 47,2 let a neustále roste.⁶⁶ Mladší učitelé stále ještě musí často starším kolegům pomáhat a předpřipravit jim techniku, pokud ji chtějí během vyučovací hodiny použít.⁶⁷

⁶³ Příloha. Zápisky ze zúčastněného pozorování – Škola U Hlavní silnice.

⁶⁴ Tamtéž. Učitelka 1. a 2. stupně ZŠ.

⁶⁵ Tamtéž. Srov. Ředitel Odlehle školy a ředitelka Školy U Hlavní silnice.

⁶⁶ PLAGA, R. Potýkáme se s nedostatkem učitelů [online]. Pedagogické info [cit. 202-0 8 -08]. Dostupné z? [Robert Plaga: Potýkáme se s nedostatkem učitelů | Pedagogicke.info](#)

⁶⁷ Příloha: Zápisky ze zúčastněného pozorování – Škola U Hlavní silnice.

Dalším značným rozdílem mezi městskými a venkovskými školami je dostupnost žáků škol k mimoškolním zájmovým aktivitám. Velké školy ve městech mají dostatek pedagogů, prostorů a vybavení k tomu, aby samy poskytovaly celou řadu kroužků. Ve městech jsou navíc střediska volného času a řadu dalších možností, kde mohou děti smysluplně trávit svůj volný čas pod vedením profesionálních lektorů.

I venkovské školy nabízejí svým žákům po vyučování několik kroužků, ty obvykle vedou samotní učitelé⁶⁸, kteří za to ale ani nedostávají patřičné ohodnocení. Ředitelé jim za to mohou přislíbit pouze odměny, na které ovšem velmi často nejsou, například kvůli vysoké nemocnosti personálu, peníze.⁶⁹

Vzhledem k tomuto minimálnímu ohodnocení vedení školy nemůže vyžadovat od učitelů velkou kvalitu a aktivitu, která je ve městech samozřejmostí, protože zájmové činnosti zde poskytuje řada institucí a vytváří se tak značný konkurenční tlak.

Nejen prostředky pro odměňování vedoucích kroužků jsou malé, ale i rozpočty na vybavení a provoz těchto kroužků jsou tristní.

Dalším problémem v této oblasti je, že nabízené kroužky na malých venkovských školách příliš nekorrespondují s poptávkou po těchto aktivitách a rovněž nenaplnují záměr děti inspirovat k rozvíjení znalostí a dovedností, které by jednou mohly být klíčové pro jejich povolání.

5.2 Propojení s místní samosprávou

Je třeba poukázat na trend, který v posledních letech graduje. Provázanost a závislost vesnických škol na místní samosprávě. Zřizovatelem vesnických škol je většinou obec a tudíž obec vypisuje výběrové řízení na ředitele školy. Místní politici (ač samozřejmě nejsou zdaleka jedinými členy komise pro výběrové řízení) si tedy mnohdy vybírají ředitele nejen podle jeho znalostí, schopností a dovedností, ale i podle jeho politických postojů či dokonce podle jeho politické příslušnosti. To samozřejmě přináší celou řadu negativních faktorů, které mohou poškozovat vesnické školy. V následujících bodech jsou shrnuty výsledky vyplývající z výzkumu.

⁶⁸ Příloha: Učitelka 1. a 2. stupně ZŠ.

⁶⁹ Tamtéž.

1. Pokud je ředitel politicky aktivní, snižuje se počet potenciálních uchazečů o práci na této škole. Potenciální zaměstnanec upřednostní jiné pracovní příležitosti, pokud bude vědět, že ředitel školy je jeho názorovým oponentem.
2. Ředitel, který je členem politické strany často upřednostňuje zaměstnance, kteří jsou rovněž členy jeho strany a nebo s touto stranou souzní. Na ostatní zaměstnance to samozřejmě působí velice negativně a může to vést až k jejich odchodu ze školy. Pokud se ve škole rozdávají odměny podle politické příslušnosti a ne podle výkonů na pracovišti, ostatní pracovníci jsou frustrováni a demotivováni, ale i podporovaný pracovník vidí, že se pracovníně až zas tolik snažit nemusí, když mu finanční ohodnocení přichází z jiných než pracovních důvodů.
3. Po volbách do místních zastupitelstev se politická situace v obci často změní či úplně obrátí a ředitel školy, který byl podporován, je nyní konfrontován a zatracován. Začínají se hledat důvody pro jeho odvolání.⁷⁰ Jeho účast v dalším výběrovém řízení na ředitele se může jevit jako zbytečná. Místní politici potom také často podkopávají autoritu ředitele a učitelů u rodičů žáků, ale i dalších obyvatel obce a okolí.
4. Jako problematický se může rovněž jevit i vztah rodičů s ředitelem a pedagogy. Rodiče si uvědomují, že zaměstnanci školy jsou na nich do jisté míry závislí, a někteří z těchto rodičů se snaží ve škole prosadit své názory a zájmy.⁷¹ Pokud pak vytvoří dostatečně velkou skupinu, která je zároveň skupinou místních voličů, místní politici jim naslouchají a ředitel, či zaměstnanci školy se dostávají pod tlak. Toto všechno si zaměstnanci školy uvědomují a často již preventivně postupují tak, aby se nedostali do rozepře a neohrozili tak svoji pracovní pozici. Rodiče si v takovýchto případech snaží nátlakem vynutit například mírnější známkování, méně požadavků na domácí úlohy žáků či menší kázeňské postihy pro své děti. Někteří rodiče se pak snaží prosadit intenzivnější a individuálnější přístup při výuce jejich dětí. Jejich snaha je však naprosto kontraproduktivní, protože děti z těchto škol, které se uchýlily k takto mírnému přístupu, jdou po prvním či druhém stupni stejně do škol městských, kde zjišťují, že jsou v kolektivu ostatních žáků méně konkurenceschopní. Často i přes mírnější hod-

⁷⁰ Příloha. Učitelka 1. a 2. stupně ZŠ.

⁷¹ Tamtéž. Srov. Zápisky ze zúčastněného pozorování – Odlehlá škola; Ředitel Odlehlé školy.

nocení vynucené rodiči žáků jen nízké procento těchto dětí se dostává na střední školy.⁷² V takovémto případě u rodičů ponese kritiku samozřejmě ona venkovská škola, která je dle jejich soudu téměř nic nenaučila.

5.3 Jak se problémy malých venkovských škol propisují na životě v malé obci a jejím fungování

V první řadě je škola v malé obci místem setkávání přinejmenším části zdejších obyvatel. Ať už se jedná o letmá setkání při odvádění či vyzvedávání dětí, ale především setkávání u příležitosti formálních akcí v podobě rodičovských schůzek nebo neformálních družení místních obyvatel při školou pořádaných zábavných akcí v podobě besídek, tvoření, jarmarků apod., kterých se účastní několik generací rodin žáka.

Venkovské školy jsou pilířem každé malé obce. V porovnání s městskou školou jsou mnohem otevřenější, a to mnohdy doslova. Městské školy už si řadu let striktně hlídají, koho do svých útrob vpustí. Děje se tak samozřejmě kvůli bezpečí žáků, kdy nelze při velkém množství dětí ohlídat, zda do školy nepronikne někdo, kdo tam nepatří a kdo by mohl například děti okrádat či v horším případě jim ublížit. Do větší školy se rodiče obvykle dostanou až po domluvení schůzky s učitelem nebo při rodičovských schůzkách. Celou situaci dále ještě zpřísnila koronavirová opatření, aby se zamezilo většímu šíření nákazy, kdy se jednání školy s rodiči přesunula na pole telefonování nebo mailování a ani po uklidnění situace se tento zvyk již výrazněji nemění. Velké školy a rodiny tak mnohdy vytvářejí dva izolované světy.

Na malých školách se situace až tak rapidně nezměnila. Samozřejmě se také dbá bezpečí dětí, ale do školy nikdo cizí nepronikne, všichni se zde dobře znají. Učitelé a ředitelé jsou s rodiči v denním osobním kontaktu, což s sebou nese řadu pozitiv. Jednak se hned řeší případné problémy, než se stačí rozrůst dál, jednak se ty dva světy školy a rodin propojují a doplňují.

⁷² Příloha. Ředitel Odlehlé školy.

Učitelé mnohem lépe vědí, pokud se v rodině dítěte něco děje, a dokáží dítěti pomoci překonat těžké období bez výrazného zhoršení prospěchu. Prostředí malé školy bývá pro děti mnohem přátelštější a osobnější. Učitelé na ně mají více času, mohou se o každého svého žáka, už i díky nižšímu počtu dětí ve třídě, výrazněji zajímat.⁷³

Toto otevřené přátelské prostředí je jedním z největších benefitů, které malé školy nabízejí. Na druhé straně to klade větší nároky na učitele⁷⁴. Rodiče žáků mnohdy neznají míru a učitele přehlcují zbytečnými dotazy, mnohdy i několikrát do týdne ráno před vyučováním nebo po vyučování přešlapují před sborovnou a ptají se nebo si zkrátka jen chtějí pohovořit o nějaké maličkosti. Někteří rodiče i takřka denně učitelům telefonují v jakoukoli denní dobu, a to naprosto kvůli zbytečnosti. Učitel je potom v těžké pozici, jak si nastavit pravidla tak, aby to bylo příjemné pro obě strany, aby se při tom některý z rodičů neurazil.

Jeden z participantů velmi trefně popsal poměry a rozdíly velkých městských a malých venkovských základních škol. Volně přepsáno dotazovaný vysvětluje, že se na malotřídní škole děti měly jako v bavlnce, učitelé je dobře znali, přistupovali k nim individuálně, vše probíhalo bez stresu a poklidně. Jako účastník malotřídního vyučování pak popisuje, že řadu věcí se dozvěděl již dříve od starších ročníků, ale co se výuky týče, tak právě kvůli sloučení ročníků nebyla ani zdaleka tak efektivní, jako na větší škole. Po pátém ročníku musel začít dojíždět do velké městské školy a vysvětluje, že pro něj i jeho spolužáky to byl obrovský šok. Pro tyto děti je pak složitější se aklimatizovat, mnohdy mají určité mezery v učivu a musejí dohánět. Citelně je zasáhl i přístup učitelů k nim, který není ani zdaleka tak osobní a individuální – každému na míru, jako byl na škole venkovské. Celé vyprávění zakončuje srovnáním, kdy možná až překvapivě vybírá jako lepší velkou školu, která ho lépe připravila do života, i právě díky tomu, že jsou na ni podmínky mnohem tvrdší než na škole malé a život že zkrátka není peříčko.⁷⁵

Z průzkumu také vyplynulo, že ve vnímání malých škol hraje velkou roli, zda se jedná o zdejší starousedlíky, pro něž je škola v obci naprostou prioritou a srdcem celé obce. Jinak na školu potom nahlízejí nový obyvatelé (alespoň jejich podstatná část), kteří si

⁷³ Příloha. Ředitelka Školy U Hlavní silnice.

⁷⁴ Tamtéž. Učitelka 1. a 2. stupně ZŠ.

⁷⁵ Tamtéž. Bývalý žák Školy Na Kraji obce.

zde z ekonomických i jiných důvodů postavili nemovitost, ale do zaměstnání dojíždějí do velkého města. Své děti automaticky vozí do školy městské, protože v malotřídní škole nemají důvěru.⁷⁶

Zánik školy by tedy novým usedlíkům v obci problém nepřinesl, ale pro některé rodiny, které v obci žijí již po generace, by to už velký problém byl.

Dalším z hlavních problémů života na venkově krom zanikajících škol⁷⁷ je postupný odchod a zánikání všech či alespoň většiny služeb. Energetická krize tento jev ještě akcentovala a urychlila. Postupně zanikají vesnické obchody, restaurace a pošty. Pokud ale vesnice o tyto služby přijde, ztrácí na své atraktivitě. Pokud obyvatelé musí dojíždět do větších obcí kvůli jakékoliv drobnosti a navíc mají ztížené možnosti setkávání a běžného dialogu mezi obyvateli, mohou dospět k rozhodnutí, že v té větší obci jim bude lépe.

Jak velmi důležitou roli v obci hraje škola a další dostupné služby ukazují i satelitní „městečka“ s přepychovými domy a dobře zajištěnými obyvateli, kteří nemají problém si za zaměstnáním, vzděláním, zábavou nebo na nákup dojet do města, ale přesto absence těchto základních služeb v obci a omezené sociální kontakty se negativně podepisují na kvalitě jejich života.

⁷⁶ Příloha. Ředitelka Školy U Hlavní silnice.

⁷⁷ Tamtéž. Srov. Ředitel Odlehlé školy, ředitelka Školy U Hlavní silnice a učitelka na 1. a 2. stupni.

6. ZHODNOCENÍ VÝSLEDKŮ

6.1 SWOT analýza – Malé venkovské školy

V této části diplomové práce jsou shrnuta zjištěná a v předchozích kapitolách prezentovaná fakta z výzkumu do podoby SWOT analýzy. Důraz je kladen na provázanost malých venkovských škol s obcemi.

Na základě informací shrnutých do podoby silných a slabých stránek, příležitostí a hrozeb budou v následující kapitole navržena východiska, jak situaci optimalizovat.

Tab. 1 – SWOT analýza – Malé venkovské školy

	Silné stránky	Slabé stránky
Z pohledu žáka	<ul style="list-style-type: none">• Často příjemné rodinné prostředí.• Individuální přístup k dětem.• Méně žáků ve třídě.• Soudržnost kolektivu (Mezi žáky a absolventy malých venkovských škol často i po ukončení jejich docházky při přechodu na vyšší stupeň školy panuje větší soudržnost – vzájemně si vypomáhají, jsou ochotnější atd.).	<ul style="list-style-type: none">• Více ročníků v jedné třídě.• Nedostatečný počet žáků, který povede k dalšímu slučování ročníků do jedné třídy či k úplnému uzavření školy (důsledky vylidňování obce či slabšími ročníky).• Žáci mají často hendikep v probrané a naučenské látce oproti žákům z městských škol (nižší konkurenceschopnost po přechodu z venkovské školy na městskou).• Nižší schopnost zvládat stresové situace (odvrácená mince individuálnějšího a mírnějšího přístupu na venkovských školách).• Nezládnutá adaptace po přechodu na městskou školu (některé děti se automaticky zařadí mezi problémové – kázeň, prospěch).

Z pohledu učitele	<p style="text-align: center;">Silné stránky</p> <ul style="list-style-type: none"> • Praxe na venkovské škole podporuje pedagogy v rozvoji flexibility a často v multitaskingu a rovněž rozšiřuje znalosti ve všech na škole vyučovaných oborech • Získání učitelské praxe často i v předmětech, ve kterých nemá vystudovanou aprobaci. • Získání všestranných znalostí a dovedností. 	<p style="text-align: center;">Slabé stránky</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nedostatek kvalifikovaného personálu školy. • Náročnější příprava na malotřídní výuku (Existují dokonce i školy, ve kterých probíhá výuka pro pět ročníků současně v jedné třídě a tři ročníky v jedné třídě jsou již běžné.) • Adaptace na malotřídní systém výuky trvá u učitelů až několik let, v této době se často v zaměstnání necítí komfortně. • Vyšší stres při působení v malotřídních školách a následný odchod učitele na jinou školu či do jiného oboru. • Učitel je nucen přijmout i učení předmětů, které nemá vystudované. Tímto se také zvětšuje tlak na učitele.
--------------------------	--	--

Z pohledu malé venkovské obce	<p style="text-align: center;">Příležitosti</p> <ul style="list-style-type: none"> • Možnost vytváření pozitivní vazby k mikroregionu (k prostředí, k přírodě, k vesnickému životu a k občanům vesnice). • Pozitivní prvek v obci. • Celkové pozvednutí obce po stránce kulturní a společenské. • Místo k setkání občanů obce a okolí. • Pracovní příležitosti pro místní obyvatele (kuchařky, školník, uklízečka, pedagogové, vychovatelky, asistenti pedagoga). • Škola poskytuje služby pro místní obyvatele (např. penzisté si často chodí do školní jídelny pro kvalitní jídlo za přijatelnou cenu. Tímto faktorem vzniká koexistence mezi místními 	<p style="text-align: center;">Hrozby</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nižší dosažené vzdělání (Menší část dětí z venkovských škol dosáhne maturitního či vysokoškolského vzdělání). • Finanční a organizační zátěž pro obec • Odčerpávání financí pro školu z rozpočtu obce může vést ke stagnaci rozvoje obce v jiných sektorech. • Škola a její fungování je častým zdrojem konfliktů mezi občany a nebo mezi občany a zaměstnanci obce. • Stárnutí populace (malý počet mladých rodin a malá dětská složka ve venkovské populaci) • Úbytek populace • Nízká kupní síla venkovských obyvatel spolu s nízkou hustotou obyvatel vede k dalšímu odlivu služeb a tím dalšímu snižování atraktivity mikroregionu.
--------------------------------------	---	---

6.2 NÁVRHY ŘEŠENÍ

V předchozích kapitolách byly nastíněny základní problémy regionálního školství a jednotlivých škol. Tato kapitola se zaměřuje na možná řešení nežádoucích jevů.

Jak již bylo několikrát zmíněno, každá škola stejně jako každá obec, která základní školu zřizuje, jsou zcela unikátní a aplikovat nějaké univerzální zázračné řešení pro všechny, je naprosto nereálné. Naopak, je důležité analyzovat a správně pochopit všechny faktory, které ovlivňují každou konkrétní školu a následně použít řešení té dané škole na míru.

Ale i přesto lze najít několik možných východisek, která dokáží pomoci velké části škol, byť třeba ne ve všech případech situaci zcela vyřešit.

6.2.1 Kooperace škol

V první řadě je důležité vybrat školy, které jsou klíčové k rozvoji a fungování komunity obyvatel v daném mikroregionu. Nyní v určitých oblastech dochází k tomu, že si dvě, ale i více malých škol v blízkých vesnicích zbytečně konkurují. Všechny čerpají prostředky a dotace, které mají účel vytvořit konkurenční výhodu dané jednotlivé školy a přetáhnout tím několik žáků ze škol konkurenčních. Pokud v této lokalitě zároveň dochází k tomu, že obyvatelstvo nepřibývá, populace stárne a děti ubývá a zároveň mladé rodiny preferují školská zařízení v nedalekých městech, vynaložené prostředky nemají kýžený efekt. V některých případech lze říci, že se jedná o naprosté plýtvání veřejných prostředků. Např. Když byl vybudován či rekonstruován školní objekt za desítky miliónů, a do pár let byl uzavřen pro nedostatek dětí.

Návrh není, aby se jednotlivé školy rušily, ale aby si přestaly konkurovat a naopak si rozdělily své funkce a začaly kooperovat. Například, pokud jsou v lokalitě dvě školy s padesáti žáky od první do páté třídy, když si budou tyto školy konkurovat, v každé třídě bude průměrně pouze pět žáků, což může znamenat sloučení až třech ročníků v jednu třídu, tedy velký diskomfort jednak pro vyučující, ale i pro žáky. To může vést k dalšímu úbytku žáků, protože tento fakt rodiče nemusí akceptovat. Zatímco při

kooperaci by mohlo dojít k rozdělení jednotlivých ročníků mezi tyto dvě školy. Např. jedna škola může otevřít první, druhou a třetí třídu, druhá čtvrtou a pátou, případně obohacenou o další aktivity. Toto opatření přinese průměrně deset žáků ve třídě v jednom ročníku, což je pro malé venkovské školy již běžná situace, se kterou si dokáží poradit.

Tento návrh je dobré podpořit školním autobusem, který bude svážet děti z obcí v dané lokalitě. Řidičem autobusu by měl být nejlépe zaměstnanec školy, který nejlépe ví, které děti a odkud dovážet. Tím se zároveň zvýší bezpečnost dětí oproti cestování linkovým autobusem.

Reálná situace některých rodičů je taková, že mají několik dětí, každé z nich ve škole končí výuku jinou hodinu, každé z nich je přihlášeno na nějaký zájmový kroužek. Rodiče pak plní úlohu taxi služby⁷⁸, kdy vyzvednou jedno dítě, odvezou ho na kroužek, vrací se pro další dítě, každý den musí řešit větší počet těchto úkonů, stráví tím mnoho času, je to finančně poměrně náročné a při každé mimořádné události se situace ještě zkomplikuje a někdy i ohrožuje bezpečnost dětí. Školní autobus jim velkou část starostí s přepravováním dětí zjednoduší.

Tímto způsobem by se mohli převážet i někteří zaměstnanci škol, čímž by se zvýšila efektivita, ale i kvalita služeb.

Ředitelé mohou dát nabídku zaměstnanci, například na 60 % úvazku ve třech pracovních dnech, s tím že daný zaměstnanec se bude soustředit na práci, ve které má vysokou odbornost a nebude muset pro doplnění úvazku vykonávat činnosti, ke kterým nemá vzdělání či praxi. To může pomoci jak samotným zaměstnancům, tak i ředitelům, kteří těžko obsazují pozice s částečným úvazkem.⁷⁹

Např. Školník, kterému na jedné malé škole může být nabídnut jen velmi malý úvazek s naprosto zanedbatelným platem, může při práci pro dvě školy zároveň mít plat dvojnásobný. Školy budou mít v tomto případě mnohem větší možnost vybrat si kvalitnějšího vhodnějšího zaměstnance a ne brát na dané místo každého, kdo se přihlásí. V případě školníka je navíc možné, aby byl zároveň řidičem onoho zmiňovaného autobusu (mikrobusu).

⁷⁸ Příloha. Učitelka 1. a 2. stupně.

⁷⁹ Tamtéž. Ředitelka Školy U Hlavní silnice.

Podobně tomu může být i v případě učitelů, kdy získat aprobované učitele jazyků, informatiky, ale i dalších předmětů může být pro školu složitě⁸⁰, takto jim postačí jeden pro obě školy a kvalita výuky bude zajištěna (pro pedagoga je to zároveň záruka vyššího či plného úvazku při lepší možnosti vybrat si předměty pro něj vhodné).

Nastíněná kooperace zvyšuje atraktivitu zúčastněných škol nejen pro žáky a jejich rodiče, ale i pro zaměstnance.

Podobný model, jako výše popsáný, funguje již řadu let ve školách dvou blízkých šumavských obcích.⁸¹ Tento model zachránil tyto školy před kritickým úbytkem žáků a možná i před jejich postupným zánikem, obzvláště v případě školy v té menší z těchto dvou obcí. Nutno ovšem podotknout, že popsáný funkční model nepřijali všichni rodiče s nadšením, vždy se najdou nějakí kritici.

6.2.2 Využití pozitivních specifik mikroregionu

Dalším aspektem pro směřování venkovských škol by mohl být vztah k přírodě, místním památkám a zemědělství. Zde by se mohlo využít lokality, ve které se škola nachází, nebrat ji jako hendikep, ale naopak jako benefit. Neakcentovat, že škola se nachází na periferii, kde je často obtížné pro občany ekonomicky prosperovat, ale naopak využít, že škola se nachází v centru zájmu obzvláště mladých lidí v přírodě. Pokud by se podařilo v žácích vytvořit kladný vztah k přírodě, budou si více vážit prostředí, ve kterém se narodili a ve kterém žijí, a nebudou ho chtít při první příležitosti vyměnit za prostředí městské. Čímž nebude docházet v těchto lokalitách k tak výraznému stárnutí a úbytku populace.

6.2.3 Kvalitní nabídka kroužků

Jak již bylo uvedeno v jedné z předchozích kapitol, malé školy sice nabízejí volnočasové kroužky pro své žáky, ale tyto kroužky obvykle nemohou konkurovat kroužkům ve městě, což je i jeden z dalších důvodů, proč rodiče preferují školy městské. Jak již

⁸⁰ Příloha. Ředitelka Školy U Hlavní silnice.

⁸¹ Tamtéž. Ředitel Spolupracující školy.

zaznělo, kroužky vedou obvykle učitelé a finance na vedení kroužku a finanční ohodnocení za vedení kroužku jsou často zanedbatelné.⁸²

Pokud by se podařilo najít finance na vybavení potřebné k jednotlivým kroužkům a adekvátně zaplatit lektory, pozvedla by se tím prestiž školy, což by mohlo přesvědčit i rodiče, kteří zarytě odmítají vzdělávání svých dětí v malotřídních školách.

6.2.4 Zajistit dostatečnou kapacitu mateřských škol

Pokud je odmítnuto přihlášené dítě do mateřské školy kvůli nedostatečné kapacitě a rodič jej pak vozí do mateřské školy městské, pak už těžko tato rodina přihlásí své dítě (popř. později i mladší potomky) do místní školy.⁸³ Pokud by byla možnost navýšit kapacitu rekonstrukcí či přístavbou křídla ke škole a v obci rapidně neubývá nově narozených dětí, měla by o tom obec velmi vážně uvažovat. V několika, pro potřeby této diplomové práce, sledovaných objektech už k tomuto kroku přistoupili nebo se k němu alespoň chystají.

6.2.5 Využití specifik malé školy

Několikrát opakovaný údaj, že ve třídách malých škol bývá méně žáků, a to zároveň přináší možnost určitého individuálního přístupu k nim. Rovněž výuka probíhá takřka v rodinném duchu, a právě to by se mohlo stát dalším faktorem, který školám zajistí dostatek dětí.⁸⁴

V posledních letech se čím dál větší pozornosti těší různé alternativní školy, které svým žákům nabízejí výuku v přátelském prostředí, s menším počtem žáků a individuálním přístupem ušitým každému žákovi podle jeho potřeb na míru.

V těchto školách i velmi často spolupracují žáci různých ročníků zároveň, kdy starší děti pomáhají mladším, takže ideální situace v malotřídních školách.

⁸² Příloha . Učitelka 1. a 2. stupně.

⁸³ Tamtéž. Ředitelka Školy U Hlavní silnice.

⁸⁴ Tamtéž . Srov. Učitelka 1. a 2. stupně. Ředitelka Školy U Hlavní silnice

Pokud by tedy školy alespoň trochu upravily svůj vzdělávací program, dbaly hodně na názornost výuky, zkrátka převzaly některé myšlenky alternativních škol, mohlo by jim to v dalších letech výrazně dopomoci k získávání nových žáků.

Opět se jedná o prověřený příklad, který již několik let úspěšně funguje. Tato škola spadá do vymezeného území, ale nepatřila mezi přímo sledované školy. O žáky nemá nouzi, mnoho dětí do ní dojíždí i řadu kilometrů, protože rodičům je sympatický jejich přístup ke vzdělání. Ovšem poměrně nechvalně se o této škole vyjadřují učitelé běžných škol, kteří s dětmi pracují po přestupu na vyšší stupeň a mají výhrady k jejich nedostatečným znalostem.⁸⁵

Proto pokud by se některé školy rozhodly zapojit do výuky trochu alternativních prvků, měly by být opatrní, aby děti odcházely na vyšší stupně vybavení potřebnými znalostmi a aby na další škole neměly velké problémy s adaptací a doháněním učiva.

6.2.6 Škola jako suplent některých zaniklých služeb v obci

V této kapitole jsou předkládané návrhy, které už v některých obcích a místních školách fungují, ale jinde v tomto ohledu mají ještě rezervy, přitom by provozováním těchto služeb škola získala větší prestiž a v neposlední řadě i další finanční příspěvky.

Příklad, který již roky funguje, je, že si penzisté dojdou pro oběd do školní jídelny.⁸⁶ Tato služba školy veřejnosti by se v obcích, kde například chybí obchod, mohla rozšířit o drobné pomoci místním zejména méně mobilním obyvatelům, že by si mohli objednat balíčky potravin (svačiny), čímž by je škola ušetřila častého cestování za nákupy, ale zároveň by to byla pro školu další finanční výpomoc.

Ve školní tělocvičně by mohly probíhat různé sportovní volnočasové aktivity nejen pro děti, ale také pro dospělé.

Dále by bylo možné využít IT technologie školy, jednak pro místní obyvatele, kteří nemají doma počítač s internetem, ale i třeba v podobě andragogiky, kdy by škola mohla pořádat počítačové kurzy pro dospělé.

⁸⁵ Příloha - Zápisky ze zúčastněného pozorování – Škola U Hlavní silnice.

⁸⁶ Tamtéž. Škola U Hlavní silnice, Odlehlá škola.

Ve školách bývá také často knihovna, ale povětšinou jen s dětskými tituly. Pokud v obci chybí knihovna pro dospělé, mohla by tuto úlohu rovněž suplovat škola, která sice jistě nebude mít natolik rozsáhlé prostory, aby mohla skladovat velké množství knih, ale mohla by místním, opět zejména méně mobilním obyvatelům, zapůjčovat knihy například v knihovně městské (na základě smluvené spolupráce s městskými knihovnami), dovážet jim je a pak je od nich zase vybrat a odvézt zpět do města.

6.2.7 Maximální podpora školy obcí

Další podstatná věc, kterou všichni považují za samozřejmou, ale v reálné praxi často nefunguje nebo alespoň pokulhává, je podpora vedení školy vedením obce. Z výzkumu vyplynulo, že samozřejmě obce se snaží školám všemožně vypomáhat a podporovat je, ale v některých případech také vytvářejí ředitelům zbytečné překážky nebo dokonce sabotují jejich úsilí, nutí je do řešení, které oni sami považují za správné, ale pro školní prostředí zcela nevhodné. Očekávají, že ředitelé v řádů měsíců vyřeší letité problémy školy, a pokud to tak není, dávají ředitelům najevo, že se pod nimi houpá židle.⁸⁷

Je samozřejmé, že ředitelé určitý tlak ze strany obce pociťovat musí, aby z jejich strany vzešlo úsilí a snažili se o co největší rozkvět školského zařízení. Přehnaný tlak, který ředitelé pociťují ze všech možných směrů (ze strany obce, rodičů, učitelů) ovšem ředitelům neprospívá, snaží se vyvarovat jakýmkoliv pochybení, často ustupují a raději se nepouští do větších projektů, které by sice škole mohly pomoci, ale v případě neúspěchu by je mohly stát jejich ředitelskou funkcí.

Ředitelé při rozhovorech pro potřebu této diplomové práce byli vstřícní, odpovídali na všechny otázky, ale také velmi vážili každé slovo a byli ve svých vyjádřeních maximálně opatrní. Několikrát se ujišťovali, že výzkum je zcela anonymní. Byly patrné obavy, aby se ve svých vyjádření nějak negativně nedotkli svých kolegů, zřizovatele, často i rodičů žáků. Pokud už hovořili o negativních jevech, používali eufemismy a problémů se sice dotkli, ale často téma zase rychle opustili. Pro většinu ředitelů je konfrontace se zájmovými skupinami nežádoucí přesto, že jsou v právu a druhá strana zjevně přesahuje své kompetence či meze slušnosti.

⁸⁷ Příloha. Rozhovor s učitelkou 1. a 2. stupně.

Při porovnání některých vyjádření ředitelů s výsledky ze zúčastněného pozorování ve škole se jeví jejich pohled na danou problematiku jako optimističtější.⁸⁸

6.2.8 Spolupráce školy s rodiči

Tento návrh částečně navazuje již na návrh předchozí, ve kterém zaznělo, že na učitele a ředitele škol vyvíjí mnohdy enormní tlak rodiče dětí.

Trendem posledních let je rodič, který chce mít dobrý přehled o tom, v jakém prostředí se jeho dítě vzdělává, jaké způsoby výuky jsou k tomu používány, kteří učitelé žáka učí, apod.

Učitelé i ředitelé obvykle tento zájem rodičů vítají⁸⁹, snaží se jim vycházet vstříc, ale čím dál častěji se setkávají i s rodiči věčnými kritiky, stěžovateli, odpůrci všeho, kteří se mnohdy nevyhýbají agresivnímu chování, výhrůžkám či vulgaritám.

Často pak dochází ke skrytému vydírání pedagogů, že pokud pedagogové nebudou postupovat tak, jak si přejí rodiče, tak jim práci co nejvíce znepríjemní a zkomplikují. Patří sem například neopodstatněná udání školní inspekci, výhrůžky medializací smyšlených nedostatků učitele, tvoření nepřátelských skupin na sociálních sítích, petice za odvolání nepohodlných pedagogů či ředitelů, apod.

Na jedené ze sledovaných škol s tímto jevem mají velké potíže, a tímto způsobem se pár hlasitých rodičů zbavilo již několika pedagogů, za které škola potom velmi těžko shání náhradu, mnohdy je pak nucena přijmout i neaprobované učitele⁹⁰, což je zase další voda na mlýn těchto stěžujících zákonných zástupců, tudíž začarovaný kruh.

V takovém to případě i přes veškerou snahu vedení školy a učitelů se někdy nedaří nastolit kvalitní vztahy mezi rodinou žáka a školou, pak je ale nutné takovému rodiči neustupovat, jinak se brzy již nebude kam, naopak je potřeba nastavit jasné mantinely, které nesmí být překročeny. Protože takovéto chování rodičů se negativně podepisuje na prestiži školy, což se může projevit jednak v zájmu o studium na této škole, ale i ve shánění kvalifikovaného personálu.

⁸⁸ Příloha. Srov. Zápisky ze zúčastněného pozorování. Ředitelé škol.

⁸⁹ Tamtéž. Ředitelka Školy U Hlavní silnice.

⁹⁰ Tamtéž. Srov. Zápisky ze zúčastněného pozorování. Ředitel Odlehlé školy.

V neposlední řadě se takovéto střety s rodiči dříve či později projeví na zdraví učitelů, ať už fyzickém či psychickém. Hrozí také syndrom vyhoření nebo se rodiče pak obávají jakéhokoliv jednání s rodiči, a tím pádem se poté mohou zhoršit celkové vztahy mezi rodinami a školou.⁹¹

Spolupráce školy a rodin je tedy jedním z nejpodstatnějším a velmi pozitivním faktorem, jak si malá škola může zajistit nové žáky.

Většina malých škol se tímto řídí a často i několikrát do měsíce pořádá různé kulturní, tvořivé a sportovní akce nejen pro své žáky a často i pro jejich široké rodiny, ale pro všechny místní⁹², tak aby se mohli seznámit s chodem školy, ale i jejími zaměstnanci, kteří mnohdy nejsou zdejší. A to je na venkově, kde lidé mnohdy bývají ještě obezřetní vůči všemu cizímu, tím nejlepším způsobem, jak propojit světy rodin, školy a obce.

Toto vše zároveň dokazuje, jak i malá škola jen s několika málo dětmi a zaměstnanci, hraje jednu z nejdůležitějších rolí v obci, je jejím srdcem a duší, a vedení obce a hlavně i místní obyvatelé by si její hodnoty měli vážit a snažit se o její stabilizaci.

⁹¹ Příloha. Zápisky ze zúčastněného pozorování – Odlehlá škola.

⁹² Tamtéž. Učitelka 1. a 2. stupně ZŠ.

7. ZÁVĚR

Předkládaná diplomová práce se věnuje roli malých venkovských škol a jejich neodiskutovatelném příspěvku k rozvoji venkova.

V první teoretické části opřené o studium odborné literatury se diplomová práce zabývá rozmístěním základních škol ve venkovských regionech. V práci jsou srovnávána odlišná prostředí venkovských a městských škol, přičemž důraz je kladen na problematičtější školy venkovské.

Dále se sledují determinanty, ale i možné potenciály rozvoje obcí v podobě geografického, sociálního a ekonomického kapitálu. Na tomto základě je poté vylíčena podoba, problémy a specifiky regionálních škol a popsána síť základních škol v ČR.

Důraz je přikládán především roli základní školy a její proměně v místní komunitě na pozadí kulturního a sociálního kapitálu.

Hlavním cílem práce bylo objasnit časté příčiny existenčních problémů malých venkovských základních škol a navrhnout jejich řešení. K dosažení tohoto záměru pak dopomohly cíle dílčí. Prozkoumání odborné literatury na téma venkov a malé venkovské školy a na základě literatury porovnat venkovské a městské školy s přihlédnutím k jejich silným a slabým stránkám. Dále prostřednictvím případové studie identifikovat nejběžnější problémy malých venkovských škol a navrhnout jejich možná řešení.

Tato problematika byla zmapována do hloubky. Podařilo se objasnit příčiny těchto nesnází a vysvětlit specifickou a nesporně velmi důležitou roli základních škol ve venkovském prostředí a její význam pro místní obyvatele.

Výzkum byl veden formou případové studie. Podklady pro potřeby diplomové práce byly získány kombinací více technik sběru dat, např. zúčastněným pozorováním na dvou základních malotřídních školách, rozhovory s respondenty z řad pedagogů a ředitelů škol, žáků škol či místních obyvatel s dobrou znalostí prostředí, dále studiem dokumentů a dalšími technikami.

Podrobněji bylo sledováno pět základních škol v jižních cípu Plzeňského kraje, čili oblast Klatovska, Sušicka a Horažďovicka. V potaz byly brány ale i další školy v téže oblasti, které byly zmíněny respondenty.

Data byla zpracována na základě kvalitativních analytických procedur.

Ačkoliv každá venkovská škola řeší jiné obtíže, přesto některé problémy mají tyto školy společné. Při tvorbě návrhů řešení ale nehrály roli jen nesnáze těchto regionů a jejich škol, naopak bylo potřeba se opřít i o jejich potenciál. Pro lepší vizuální přehlednost byla získaná data k malým venkovským obcím, školám, jejich žákům a pedagogům zpracována do několika SWOT analýz, ze kterých vyplynuly jejich silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby.

Následně mohly vzniknout návrhy, které mohou pomoci malým školám bojovat s jejich problémy.

Některé z těchto předkládaných návrhů jsou již zavedené a jejich funkčnost roky prověřená. Jiné teprve čekají na vyzkoušení a jejich

Nejpalčivější problémy venkova lze spojit v pomyslný bludný kruh, který je ve znamení odlivu mladých lidí z venkova do měst, na základě tohoto jevu klesá zájem o služby, které pak rovněž z venkova mizí. Následně proto klesá počet obyvatel a populace stárne, tudíž další lidé zde nevidí perspektivu pro svůj další život a odstěhují se.

Tento bludný kruh je třeba jednou pro vždy přetrnout zatraktivněním venkova, tím že vytvoříme příjemné perspektivní prostředí pro mladé zakládající rodiny.

A jednou z nejpodstatnějších věcí, kterou proto mohou obce udělat, je zachránění venkovských škol, bez nichž je obec jako bez života, a udělat z nich stabilní pilíře pro spokojený život v malých obcích.

Tato diplomová práce byla vytvořena nejen pro potřeby studia, ale i proto, že má smysl se touto problematikou zabývat, upozorňovat na ni a hledat další možná řešení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

1. BALÁŽOVÁ I. a kol .Inovativní učitel a jeho oblíbenost u žáka. [online] Brno : MUNI v Brně 2004 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: [Microsoft Word - Dokument2 \(muni.cz\)](#)
2. BROZDOVÁ, J ., VRBOVÁ , R. a kol. Spolupráce rodiny a školy [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2015 [cit. 2022-08-07]. [Spolupráce rodiny a školy - Katalog podpůrných opatření \(upol.cz\)](#)
3. ČSÚ. Počet obyvatel v obcích České republiky k 1 . 1 . 2022 [online]. [cit. 2022-08-29]. Dostupné z : [1300722203.xlsx \(czso.cz\)](#)
4. ČSÚ. Územní rozdíly v úrovni vzdělanosti obyvatelstva ČR[online]. ČSÚ [cit. 2021-08-25]. Dostupné z : [e4fe0c99-0c5a-49ee-8d54-cbda60892f1e \(czso.cz\)](#)
5. ČSÚ. Velikostní struktura obcí [online]. 2003 [cit. 2021-08-07]. Dostupné z : [3 . Velikostní struktura obcí | ČSÚ \(czso.cz\)](#)
6. ČSÚ. Školy a školská zařízení za školní rok 2019/2020 [online]. [cit. 2021-08-26]. Dostupné z : [23004220t_2_2 .xlsx \(czso.cz\)](#)
7. ČŠI. Distanční vzdělávání v základních a středních školách [online]. 2020-2021 [cit. 2022-04-25]. Dostupné z : [Distanční vzdělávání v základních a středních školách. Přístupy, posuny a zkušenosti škol rok od nástupu pandemie nemoci covid-19 \(Tematická zpráva\) \(csicr.cz\)](#)
8. ČŠI. Karlovarský kraj [online]. 2020 [cit. 2021-08-25]. s . 42. ISBN 978-80-88087-30-4. Dostupné z : [14_Kraj_Karlovarsky_komplet_e-verze.pdf \(csicr.cz\)](#)
9. ČŠI. Komunikace škola a rodina [online]. 2020 [cit. 2021-08-27]. Dostupné z : [Výsledky vyhledávání „komunikace škola rodina“ - edu.cz](#)
10. ČT 24. Neúspěšnost ve školství je mikroregionální problém, ukazují nové Mapy vzdělávání [online]. Únor 2022 [cit. 2022-02-16]. Dostupné z: [Neúspěšnost ve školství je mikroregionální problém, ukazují nové Mapy vzdělávání — ČT24 — Česká televize \(ceskatelevize.cz\)](#)

11. DAVIDOVÁ, L . Důvody feminizace českého školství (bakalářská práce)
[online]. České Budějovice: Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích 2020
[cit. 2021-08-23]. Dostupné z : [Microsoft Word - BP Lucie Davidová - Důvody
feminizace českého školství .docx \(theses.cz\)](#)
12. DISMAN, M . -- UNIVERZITA KARLOVA. *Jak se vyrábí sociologická znalost
: příručka pro uživatele*. Praha: Karolinum, 2011. ISBN 978-80-246-1966-8 .
13. EDUin . Výzkum: Většina učitelů i žáků má zkušenost se šikanou [online]. Leden
2015 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z : [Výzkum: většina učitelů i žáků má zkuše-
nost se šikanou | EDUin](#)
14. EURYDICE. Česká – republika: Organizace základního vzdělávání [online]. [cit.
2021-08-07]. Dostupné z : [Česká-republika:Organizace základního vzdělávání |
Eurydice \(europa.eu\)](#)
15. EURYDICE. Česká – republika: Financování předškolního a školního
vzdělávání.[online]. [cit. 2021-08-23]. Dostupné z : [Česká-
republika:Financování předškolního a školního vzdělávání | Eurydice \(europa.eu\)](#)
16. KUČEROVÁ, Silvie R .; BLÁHA, Jan D .; PAVLASOVÁ, Zuzana. Malé ven-
kovské školy na trhu se základním vzděláváním: Jejich působnost a marketing
na příkladu Turnovska. Czech Sociological Review, 2015, 51.4 : 607-637.
17. KUČEROVÁ, Silvie. Územní rozmístění základních škol v Česku, hlavní rysy
jeho proměn ve 2 . polovině 20. století a jejich potenciální důsledky. 2008.
18. MMR. Koncepce rozvoje českého venkova [online]. 2019 Dostupné z :
[https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/regionalni-
politika/koncepce-a-strategie/koncepce-rozvoje-venkova.2019](https://www.mmr.cz/cs/ministerstvo/regionalni-rozvoj/regionalni-
politika/koncepce-a-strategie/koncepce-rozvoje-venkova.2019)
19. MŠMT. Reforma financování regionálního školství [online]. [cit. 2021-08-23].
Dostupné z : [https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-
skolstvi/reforma-financovani-regionalniho-skolstvi](https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/ekonomika-
skolstvi/reforma-financovani-regionalniho-skolstvi)
20. MŠMT . Statistické ročenky školství [online]. [cit. 2021-08-24]. Dostupné z :
[Statistické ročenky školství, MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)

21. MŠMT. Statistická ročenka školství. Výkonové ukazatele školního roku 2021/2022 [online]. [cit. 2021-08-24]. Dostupné z : [Statistická ročenka školství - 2021/2022 - výkonové ukazatele \(msmt.cz\)](#)
22. MŠMT. Vývojová ročenka školství v České republice 2009/10-2019/20 [online]. [cit. 2021-08-16]. Dostupné z : <https://www.msmt.cz/vzdelavani/skolstvi-v-cr/statistika-skolstvi/vyvojova-rocenka-skolstvi-2009-10-2019-20> .
23. MŠMT. Základní školy „malotřídní“ [online]. [cit. 2021-08-28]. Dostupné z : [Základní školy "malotřídní", MŠMT ČR \(msmt.cz\)](#)
24. NOVÁ, Alena. Rozvoj venkova: Dostupnost kvalitního vzdělání je klíč [online]. Národní ústav pro vzdělání: 2017, [cit. 2021-08-23]. Dostupné z : [Pro vzdělávání - Rozvoj venkova: dostupnost kvalitního vzdělávání je klíč \(nuv.cz\)](#)
25. POVALAČOVÁ , I. Strategie spolupráce rodiny a školy [online]. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci 2017 [cit. 2022-08-07]. s . 8 -21, Dostupné z : [Strategie spolupráce rodiny a školy.pdf \(theses.cz\)](#)
26. OECD. Country Roads: Education and Rural Life [online]. 2017 [cit. 2022-04-25] Dostupné z : [spotlight9-CountryRoads.pdf \(oecd.org\)](#)
27. OECD. The State of Global Education: 18 Months into the Pandemic [online].September 2021 [cit. 2022-05-23]. Dostupné z : [The State of Global Education : 18 Months into the Pandemic | OECD iLibrary \(oecd-ilibrary.org\)](#)
28. OECD. Using Digital Technologies for Early Education during Covid – 19. [online]. October 2021 [cit. 2022-05-28] Dostupné z : [Using Digital Technologies for Early Education during COVID-19 \(oecd-ilibrary.org\)](#)
29. PAQ RESEARCH. [Index financování škol](#) [online]. [cit. 2022-05-23]. Dostupné z : [Index financování škol – Mapa vzdělávacího neúspěchu \(mapavzdelavani.cz\)](#)
30. PAQ RESEARCH. Index zaostávání vzdělávání za sociální situaci ORP [online]. [cit. 2022-06-28]. Dostupné z : [Index zaostávání vzdělávání za sociální situaci ORP – Mapa vzdělávacího neúspěchu \(mapavzdelavani.cz\)](#)

31. PAQ Research. Ukrajínští žáci na českých školách, _ [online]. Srpen 2022 [cit. 2022-08-22]. Dostupné z : [PAQ research | Sociologický ústav AV ČR, v . v . i . \(cas.cz\)](#)
32. PERLÍN, Radim; KUČEROVÁ, Silvie; KUČERA, Zdeněk. Typologie venkovského prostoru Česka. Geografie, 2010, 115.2 : 161-187.
33. PLAGA, Robert. Potýkáme se s nedostatkem učitelů. Pedagogické info [online]. Prosinec 2020 [cit. 2022-08-29]. Dostupné z : [Robert Plaga: Potýkáme se s nedostatkem učitelů | Pedagogicke.info](#)
34. Sociologický ústav při AV ČR. Prestiž povolání – červen 2019 [online] Červen 2019 [cit. 2022-08-23]. Dostupné z: [_____eu190724.pdf \(cas.cz\)](#)
35. SÝKORA, Luděk; MATOUŠEK, Roman. Sociální kapitál a teritorialita sociálních sítí. Geodny Liberec, 2008, 50-56.
36. ŠVESTKOVÁ, R. Očekávání a preference rodičů ve škole [online]. Brno: MUNI v Brně 2012 [cit. 2021-08-27]. Dostupné z: [RadkaSvestkova-DP.pdf \(muni.cz\)](#) s . 21 - 41.
37. WAGNER, Janek: _Každý pátý učitel chce odejít ze školství. Pedagogické info [online]. Červen 2022 [cit. 2022-08-25]. Dostupné z : [Každý pátý učitel chce odejít ze školství. Případá jim, že si společnost jejich práce neváží | Pedagogicke.info](#)

SEZNAM OBRÁZKŮ, GRAFŮ, TABULEK A ZKRATEK

Seznam obrázků a grafů

Obr. 1 : Mapa ORP, kde se nacházejí objekty zkoumání, zdroj: Plzeňský kraj

Obr. 2 : Typologie území, zdroj: MMR

Obr. 3 : Typologie venkovského prostoru podle potenciálu rozvoje, zdroj: *PERLÍN; KUČEROVÁ; KUČERA. Typologie venkovského prostoru Česka*

Obr. 4 : Urban-rural variation of teachers' experience and qualification in TALIS, zdroj: OECD

Obr. 5 : Vzdělávací problémy na základních školách v ORP, zdroj: PAQ Research

Obr. 6 : Index vzdělávací úspěšnosti, zdroj: PAQ Research

Obr. 7 : Počet vyučovacích dnů, kdy byly školy v letech, zdroj: OECD

Seznam tabulek

Tab. 1 : SWOT analýza – Malé venkovské školy

Seznam zkratk

ČSÚ – Český statistický úřad

ČŠI – Česká školní inspekce

EDUin – Informační centrum o vzdělání

MMR – Ministerstvo pro místní rozvoj

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OECD – Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

RgŠ – Regionální školství

TALIS – Mezinárodní šetření o vyučování a učení

PŘÍLOHA

Poznámky ze zúčastněného pozorování

Škola U Hlavní silnice

- Pohovor na škole: Budova školy je na první pohled relativně malá a vyvolává otázku, jak se do ní může vejít školka, jídelna, kuchyně, učebny, chodby, sborovny, ředitelna, šatny, toalety,atd.
- Po vstupu do školy získávám pocit, že je zde efektivně využit každý kousek budovy a že škola byla již navržena a vytvořena pro nízký počet lidí, kteří jí budou využívat. V prvním patře vcházím do sborovny, která je zároveň ředitelnou a setkávám se se 4 dámami, jež jsou veškerým pedagogickým sborem školy (až na nepřítomného kolegu, kterého mám nahradit). Tato místnost má asi jen lehce přes 10 m², což je asi naprosté minimum pro snesitelný provoz.
- Po příjemném pohovoru nejen s ředitelkou, ale i kolegyněmi mám možnost podívat se i do učeben. Zde není nedostatek místa na první pohled tolik patrný, ale hodnotím je ve chvíli, kdy jsou prázdné. Celkový pocit ze školského zařízení...útulné až malé, příjemná a rodinná atmosféra.
- Po několika prvních pracovních dnech mám ze školy dobrý pocit. Děti i rodinní příslušníci se chovají k pedagogům příjemně. U rodičů nejsou cítit známky nepřátelství, nebo permanentní názorové opozice vůči pedagogům. Rodiče k pedagogům přistupují s respektem.
- Kolegyně nepřestaly být stále příjemné a je vidět, že i svoje žáky mají rády. Paní ředitelka se chová přátelsky, i když se snaží iniciovat pedagogy k brzkému vyřízení všech nezbytných administrativních úkonů. Ve výše popsané malé sborovně nás sedí často až 6, a tak prostor pro negativní atmosféru zde již opravdu není.

- 🏠 Do malé jídelny se vejdou maximálně dvě spojené třídy se první třídou (která je jako jediná tento rok samostatná)
- 🏠 Ve dvou učebnách (pro 2 . a 3 . a pro 4 . a 5 . ročník) je maximální možný počet kolem 20 žáků. Učebna pro 1 třídu je pak ještě menší a pojme do 12 žáčků.
- 🏠 Stejně tak je omezen i maximální počet dětí ve školce v přízemí školní budovy. (kolem deseti dětí)
- 🏠 Pokud si uvědomíme, že těchto 10 dětí se postupně rozprostře do 3 ročníků školy, vycházím nám, že školka každý rok generuje pouze 3 až 4 děti, což je počet naprosto nepřijatelný pro fungování školy. Paní ředitelka si přitom několikrát posteskla, že musí každý rok z kapacitních důvodů spoustu dětí, jež by měly zájem do školky nastoupit, odmítnout. Tato škola je tedy do velké míry odkázána na příchod dětí, které zde školku neabsolvovaly. U vesnických škol je to ale dost velký problém, protože jsou založeny na výše popsaných dobrých až rodinných vztazích, které by měly být utvářeny již od předškolního věku.
- 🏠 Již od začátku je patrné, že škola má neustálé problémy s elektronickým vybavením. Jakožto nejmladší pedagog jsem pověřen staráním se o IT vybavení školy a rovněž mi byla svěřena hodina informatiky pro 5 ročník. Není to pro mě nic příjemného (vzhledem k mým v tomto oboru nedostatečným znalostem a zkušenostem), ale nemohu odmítnout. Několikrát jsem sice vyřešil problém restartováním zařízení, avšak do složitějších oprav jsem se pouštět nemohl. Tato nelichotivá realita je bohužel pro malé vesnické školy typická. Elektronika školy je již řadu let stará a vedení školy se rozhodlo k její postupné obnově. Dokonce není nutné příliš se uskromňovat a kupovat nejlevnější možné produkty na trhu.
- 🏠 Byla vybrána firma, která se o celou instalaci postará a rovněž přislíbila servisování. Nutno poznamenat, pro mou nedostatečnou znalost v tomto oboru, není možné profesionálně zhodnotit dané produkty a také služby k nim přiřazené. O srovnání IT zařízení se alespoň pokouším srovnáním v několika předních obchodech s elektronikou a závažné rozdíly jsem neshledávám.
- 🏠 Pomůcky ve škole jsou spíše na horší úrovni. V miniaturním kabinetu s rozlohou 2x1 metr. Jsou ve zdánlivém pořádku naskládány desítky malých objektů, které

se k výuce využívaly již před desítkami let. Nutno říci, že většina z těchto předmětů již pro děti příliš atraktivní není. Některé předměty byly již poničené či nekompletní a u některých jsem se marně zamýšlel nad jejich využitím. Moje kolegyně měly k těmto pomůckám zjevně mnohem bližší vztah a dokázaly je využít efektivněji, já jsem se však do toho musel vyloženě nutit. Mojí nejoblíbenější pomůckou byl internet se smartem. Možnost najít si zajímavosti v klidu doma a při hodině je pak využít, mi připadala nepřekonatelná. Samozřejmě jsem však chápal, že je dobré pro výuku zapojit i předměty, na které si děti mohou sáhnout.

 Několik žáků přestoupilo v minulých letech z blízké venkovské školy s alternativním způsobem výuky. Přešli sem po druhé třídě, aniž by se jejich rodiny stěhovali, nebo měli jiný technický důvod pro změnu školy uprostřed prvního stupně. Jejich rodiče nebyli spokojeni s výsledky, kterých děti po dvou letech studia dosáhly. Kolegyně o těchto dětech mluví velice často. Popisují, jak málo toho po dvou ročnících uměly. Říkají, že děti byly například ve čtení a psaní na úrovni prvňáků před Vánoci. Stejně závažné je pak, že tyto děti ve škole prý nechtějí a nehodlají dělat nic, co je nebaví. Jejich soustředění je také velice nízké a krátké. Děti popisovaly, že si prostě v té první škole mohly dělat, co chtěly, a paní učitelka je do ničeho nenutila. Těžko říci, kde v takovém případě končí selhání jednotlivce (učitele) a začíná neefektivnost samotného konceptu této alternativní školy, ale výsledek je naprosto nežádoucí a při absolvování celé této školy asi i nevratný. Naštěstí tyto děti se po dvou letech na naší škole dostaly téměř na úroveň svých ostatních spolužáků. Podle popisu kolegyně s nimi však byla několikanásobná práce.

 Tato škola leží v obci, kterou přímo prochází komunikace z okresního města a při cestě autem je od města vzdálená jen několik minut. Po cyklostezce je to pak do okresního města příjemná projížďka či procházka. Obec a několik sousedících obcí se tedy stalo atraktivními pro střední a vyšší vrstvu, která si zde staví své rodinné domy. Zdejší skladba obyvatel je tímto do jisté míry ovlivněna a i děti, které chodí do této školy, se svými názory, aktivitami a zájmy přibližují spíše dětem městským.

- 🏠 Tato blízkost města se však právě této školy dotýká i negativně, protože řada rodičů, kteří dojíždějí do města za prací s sebou bere i své děti do městských škol a školek.
- 🏠 Jednání s rodiči i nadále pokračují v přátelském duchu, což dle mého soudu souvisí i s výše zmíněnou skladbou obyvatel. Škola je vnímána v obci pozitivně a rodiče, kteří by potenciálně mohli dělat problémy a stavět se ke škole nepřátelsky, jsou zde v menšině a asi právě i kvůli tomu si netroufají na přílišnou kritiku.
- 🏠 Nastalo období koronaviru a provoz školy je omezen. V prvních týdnech mám pouze sestavit soubor úkolů pro děti, a to jen na vybrané (důležitější) předměty. Obvyklým problémem, na který si stěžují učitelé po celé republice, je, že se podstatná část ze sociálně slabších rodin do distanční výuky z více či méně objektivních příčin nezapojuje. Tímto se dále prohlubuje hendikep těchto dětí. Až na několik výjimek se tento problém naší školy netýká.
- 🏠 Nový školní rok přináší naději prezenční výuky, která končí po říjnových volbách. V těchto týdnech začíná online výuka. Největší problém je s programem, ve kterém se online výuka pořádá. Nastavit program tak, aby se děti mohly aktivně účastnit, a přitom výuku tajně nesabotovat (např. vypínáním mikrofonu učiteli) se mi jeví jako nepřekonatelný problém. Do výuky se zapojují všechny děti, IT vybavení mají až na několik výjimek vlastní. Při kontrole znalostí po několika měsících online výuky je zjevný posun k horšímu.
- 🏠 Ke konci druhého školního roku (po zápisu do škol), se od paní ředitelky dozvídám že můj úvazek pro nedostatek přihlášených žáků v následujícím roce zanikne. Urychleně hledám nové zaměstnání a kvůli rodinné situaci, čerstvě narozenému třetímu dítěti a manželce na mateřské dovolené, přijímám první nabídku, která se naskytla v obci na druhé straně okresu.

Odlehlá škola

- 🏠 Škola se nachází v historickém objektu v obci, která je dosti vzdálená od okresních měst, ale i od ORP.
- 🏠 Již při pohovoru jsem zjistil, že bude velice náročné jezdit sem pouze za pomoci hromadných dopravních prostředků, protože cestu bych musel vykonat se dvěma

přestupy. Spoje zde jezdí celkem zřídka, takže cesta se může protáhnout i přes dvě hodiny. To samotné je pro mě na hranici únosnosti. Když jsem přicházel k areálu školy, potěšila mě příjemná atmosféra historického areálu s rozsáhlým parkem a dominantní budovou patřící dříve místnímu šlechtici. Po vstupu do budovy školy byly hned patrné klady a zápory tohoto objektu pro využití jako objektu školského zařízení. Ze záporů uvádím například nízké rámy několika dveří. Jak mi bylo později řečeno, v zimních měsících je těžké budovu vytopit na předepsané normy. Vybavení jednotlivých tříd je znatelně chudší než ve školách, které jsem již navštívil nebo mi byly popisovány. Např. na místo oblíbených smartů zde byly pouze menší televize.

🏠 Setkání s ředitelem a jeho zástupkyní probíhalo velice korektně a příjemně a ředitel, který má blízko k historii, mě provedl po celém objektu a seznamoval mě s historickými fakty. Jen do jedné z místností jsem nemohl nahlédnout, protože jim tam spadl strop a byla právě v rekonstrukci.

🏠 Dobrá zpráva o mém přijetí na místo pedagoga na této škole byla pro mě zkalena tím, že jsem musel ke svým předmětům přijmout ještě výuku předmětu, ve kterém jsem se rozhodně necítím být dostatečně vzdělaný. Ani mé předpoklady k tomuto předmětu nejsou příliš vysoké. Útěchou mi bylo jen to, že jsem měl tento předmět vyučovat v ročnících na přelomu 1. a 2. stupně, takže snad ta náročnost na mě kladená nebude tak výrazná.

🏠 Na konci srpna se seznamuji s novými kolegy na team-buildingové akci a jsem spokojený s přátelskou atmosférou.

🏠 Ředitel školy je tak hodný, že mě v prvních týdnech vozí přibližně z poloviny mé cesty do školy. V týdnech následujících to však již nebude možné, protože bude muset jezdit o hodinu dříve. Jsem však již dohodnut s kolegy, že budu jezdit s nimi. Tohle je pro mě naprosto stěžejní, protože jinak by má cesta začínala před pátou hodinou. Takový problém by nebyl dlouhodobě snesitelný pro můj zdravotní stav.

🏠 Již při prvním pohovoru bylo lehce nastíněno, že někteří žáci jsou problematictí. V době, kdy jsem měl již podepsanou smlouvu, to bylo čím dál tím více konkretizováno. Při ranních cestách s ředitelem, jsem se dozvěděl překvapující informace, jak velice nízké procento absolventů deváté třídy této školy odchází na

školu střední a úspěšně ji absolvuje. Je to vždy jen několik málo jedinců z každého ročníku. Důvodů je zde několik. Škola byla za prvé inspirována v posledních letech alternativními přístupy ke vzdělání, dále do školy dochází děti dokonce ze dvou dětských domovů a za další a možná i hlavní důvod bych považoval přístup některých dětí ke vzdělání. Tento ne příliš ambiciózní přístup ke vzdělání děti nepochybně získávají ve svém rodinném zázemí.

🏠 Při otázce na žáky v 9. třídě, zda půjdou na střední školu, většina třídy opáčila otázkou: „A na co by nám asi střední škola byla.“ Když jsem odpověděl, že by jim mohla otevřít cestu k vysoké škole, třídu jsem rozesmál.

🏠 Co se chování dětí týče, je zde nadmíru problematických žáků, kteří vyžadují individuální přístup. Jeden žák se pak vymyká všemu, co jsem zažil anebo slyšel od ostatních kolegů. Např. při procházce podzimmím parkem jsem žákům u kašny přibližoval aspekty podzimu, tento žák měl neustále zájem o skok na vyvýšený střed této kašny a i přes mé několikanásobné upozorňování a varování ho po mém pootočení ihned realizoval. Když jsem ho řádně verbálně umravnil a na okamžik se opět věnoval podzimmím krásám, pohledem jsem našel tohoto žáka padesát metrů od nás pět metrů vysoko na stromě. Celou situaci jsem samozřejmě konzultoval s ředitelem a ten mi ubezpečil, že tento žák půjde na několik měsíců za své četné delikty do nápravného zařízení. Tohoto žáka nám po několika měsících vrátili z nápravného zařízení se slovy, že s ním stejně nedokážou nic udělat, ať už jim ho tam neposíláme a vydržíme to do deváté třídy. V očích kolegů se odrážela bezradnost nad situací, která jim přinese ještě mnoho utrpení a je prý neřešitelná.

🏠 Ačkoli školní jídelny malých venkovských škol jsou většinou považovány za velice dobré a jídlo z nich si pořizují část obyvatel obce, zde to tak podle názorů dětí i pedagogů není. Dle mého soudu je to velká škoda, protože školní jídelna by měla být pozitivní stránkou venkovské školy a měla by vylepšovat pohled rodičů na školu.

🏠 Zásadní problém od začátku školního roku je neprobrané učivo z roků minulých (kovidových). Ve všech třídách a u obou předmětů, které učím je toto zpoždění 30 % učiva z minulého roku. U jednoho z těchto předmětů se nedostatky kumulují a úroveň žáků v tomto předmětu dokonce snižují o několik let. V tomto

předmětu je však nezbytné stavět nové znalosti na již dobře naučených starších znalostech. Mým cílem bylo nejdříve probrat látku z minulých ročníků, a teprve poté začít postupovat podle učebního plánu tohoto ročníku.

🏠 Ještě po dvou měsících nemáme probrané učivo z minulých ročníků a rodiče některých žáků prý začínají být nevráživí. Stěžují si řediteli školy, že když si koupili nové učebnice, musí se začít také používat. V tuto chvíli jsem si vzpomněl na varování od několika kolegů týkající se nepřátelského chování některých rodičů k učitelům, jež nepostupují tak, jak by si tito rodiče přáli. Mým ústupkem tedy je rozdat nové učebnice a začít s novým učivem a ke starému se vracet, pokud to kontext dovolí. Nutno poznamenat, že sám se svou prací nejsem spokojen a jsem si ve svých krocích v tomto předmětu nejistý. Kroky se snažím konzultovat s několika kolegy. Můj nejistý postup se začíná odrážet na chování žáků. V těchto dvou třídách, kde učím můj problematický předmět.

🏠 Nastala dvou týdně doba, při které jsem byl z důvodu nemoci doma. A zastupuje mě jedna z asistentek pedagoga. Zadává dětem test z látky, kterou společně probrali, ale známky jsou tragické. Po návratu zjišťuji, že rodiče si stěžují na špatné známky, a ač jsem test nezadával ani neznámkoval, stížnosti dopadají na mou hlavu. Dávám dětem šanci opravy a stejný test píšeme znovu, tentokrát jsou známky o něco lepší, i když musím mnohdy přimhouřit oči.

🏠 Před vánočními prázdninami mi ředitel dává podnět, sepsat učivo, které by žáci v tomto ročníku již měli znát, a tak přes vánoční prázdniny sepisují soubor gramatických jevů, které si žáci měli osvojit již o několik ročníků níže a které ukončují učivem, které jsme probrali do této doby. V prvních lednových dnech žákům rozdávám jednu A4, kde se na obou stranách věnuji naprostým základům. Žáci na to koukají a jeden přes druhého se ozývají, že tohle v životě neviděli. K mému nepříjemnému překvapení se na jejich stranu přidává i přítomná asistentka. V ten samý den se snažím od aprobovaných kolegů zjistit, zda jsem skutečně neudělal chybu a dozvídám se, že látka sice probrána v minulých letech byla, ale nebyla označena tímto (standardním) pojmenováním. Den na to za mnou přichází ředitel a oznamuje mi, že si značná část rodičů stěžuje a že chtějí vytvořit velkou skupinu, která přijde řešit do školy moje z jejich pohledu naprosto selhání. Zároveň mi chodí výhružné a urážlivé e-maily plné lží, které mě vy-

kreslují jako naprostého neschopného hlupáka, kterého je třeba ihned vyhodit, aby vzdělání těchto dětí bylo zachráněno. Konzultoval jsem to s ředitelem, který samozřejmě odsoudil anonymní pisatele nenávistných projevů, ale poznamenal, že na této škole to není tak neobvyklé. Dozvěděl jsem se, že v minulých letech již několik učitelů z těchto důvodů ze školy odešlo. Řekl, že situace se dá řešit, ale že to nebude jednoduché. To jsem si však ze zdravotních důvodů nemohl dovolit. Vzhledem k citlivosti této kauzy bych ji nerad více rozepisoval, abych nezpůsobil problémy lidem, kteří zde ještě pracují. Po opuštění tohoto pracovního místa jsem dlouho neuvažoval o další pedagogické kariéře.

Údaje od participantů

Participant – ředitelka školy (Škola U Hlavní silnice)

1) Velikost školy (odhad počtu žáků, zda 1 . i 2 . stupeň) a v jakém stavu se nachází v současné době škola. Zda nemá existenční problémy (finanční, nedostatek žáků, nedostatek kvalifikovaných zaměstnanců, hrozí škole např. rušení 2 . stupňů, uzavření školy, slučování tříd).

ad 1) V současné době se stále snižuje počet žáků ve škole, příčin je několik

- méně početné ročníky pro základní vzdělávání na prvním stupni,
- malá kapacita mateřské školy – děti, které nemůžeme přijmout, odchází do jiných mateřských škol a k nám se už nevrací,
- nedůvěra nových obyvatel, kteří se přistěhovali z města, v málotřídní školu.

Ze snižujícího počtu žáků vyplývají i změny v organizaci výuky – slučování tříd na některé předměty – problémy s prostorem, snižující se počet odučených hodin, který musí odpovídat PHmaxu, vycházejícího z průměrného počtu žáků ve třídě. Je problém získat kvalifikované pedagogy na částečný úvazek.

2) Úspěšnost v konkurenčním boji (dobrá pověst školy, jak ji vnímají místní, zda ve větším měřítku raději vozí děti do větších škol, zda rodiče jednají přátelsky, slušně či naopak kritizují, vyhrožují...)

ad 2) Konkurenci mezi školami příliš nepocitujeme, starousedlíci vnímají školu pozitivně, jsou rádi, že v obci škola je, škola má dobrou pověst. Častěji vozí děti do velkých škol rodiče, kteří nemají s málotřídními školami žádnou zkušenost. Vztah rodiče – škola je na slušné úrovni, jednání s rodiči je většinou konstruktivní. Případné konflikty se řeší klidně, rodiče nejsou agresivní ani neslušní.

3) Vývoj od roku 1989 do současnosti (jestli se zřetelně snižuje počet žáků, či zda nekolísá...)

ad 3) Počet žáků se mění v závislosti na porodnosti v regionu – střídají se silnější a slabší ročníky.

4) Jedná se o malotřídní školu, pokud ano, pokuste se srovnat kvalitu výuky oproti výuce jediného ročníku (náročnost z pohledu pedagoga, žáků, klady, zápory)

ad 4) Žáci naší školy jsou hodnoceni na druhém stupni velmi dobře, mají dobré pracovní návyky, jsou samostatní, spolupracující, zpravidla nedochází po přestupu ke zhoršení prospěchu. Pedagogové své žáky dobře znají, znají jejich rodinné zázemí, mohou k nim přistupovat individuálně. Příprava na výuku je velmi náročná.

5) Pokuste se zhodnotit socio-ekonomickou situaci, a zda se nějak promítá na kvalitu výuky. (Chudoba, menšiny, apod.)

ad 5) V naší škole nemáme žádné žáky, kteří by byli ohroženi chudobou nebo sociálním vyloučením.

6) Víte z blízkého okolí o školách, které se potýkají s existenčními problémy, popřípadě už byly uzavřeny a z jakého důvodu k tomu došlo.

ad 6) Vím o jedné malotřídní škole, kde dochází k velkému úbytku žáků – předpokládám, že příčinou je úbytek stálých obyvatel a nedostatek pracovních příležitostí.

7) Návrhy, jak mnohdy problematickou situaci malých venkovských škol řešit.

Participant – ředitel školy (Odlehlá škola)

1 . Pokud jde pouze o základní školu, máme ve školním roce 2021/2022 celkem 115 žáků (62 na 1 . stupni, 53 na 2 . stupni).

Existenční problémy škola v současnosti nemá a vydrží-li současné nastavení financování škol, ani mít v budoucnu nebude.

Nedostatek žáků v současnosti a ve výhledu 5 let nehrozí. Počet žáků by se měl v tomto období spíše mírně zvyšovat (asi o 10%).

Nedostatek kvalifikovaných učitelů na naší konkrétní ZŠ také nehrozí. Důvodem je zlepšení úrovně odměňování ve školství a nedostatek jiných pracovních příležitostí v oboru v našem regionu.

Dílčí slučování tříd se nás v současnosti týká. Důvod je výkyv v počtu žáků současné 1 . třídy. Kvalita výuky v důsledku slučování není ohrožena.

2 . Škola je v konkurenčním boji spíše úspěšná

Shrnutí kladných stránek:

Výhodná poloha na rozhraní okresů a krajů a velká spádová oblast. V současnosti k nám dochází žáci z 26 míst okresů Klatovy, Plzeň – Jih, Strakonice

Existence přidružené mateřské školy a kontinuální přechod do ZŠ (známé prostředí).

Velký zaměstnavatel v obci (Pfeifer a .s .)

Výborná péče a spolupráce se zřizovatelem.

Rodinné prostředí školy, výjimečná poloha školy.

Komplexní péče o žáky (ŠJ, ŠD, kroužky, sportovní klub)

Relativně dobrá úroveň školy a pověst školy.

Shrnutí záporných stránek:

Poloha na malé obci a zvětšování rozdílů v životě ve městě a na venkově.

Nižší životní úroveň obyvatel a nižší stupeň vzdělání zákonných zástupců našich žáků.

Chápání školy ze strany některých zákonných zástupců jako „zaopatřovacího ústavu“ a neuvědomování si významu vzdělávání pro vlastní děti.

Zneužívání práv zákonných zástupců nebo jejich mylný výklad a nedostatečné plnění povinností některými zákonnými zástupci.

Přetrvávající problémy s motivací žáků k učení a dalšímu vzdělávání po ukončení docházky na ZŠ (nízký počet žáků odcházejících na maturitní obory).

Nemožnost zajištění vyšší aprobovanosti výuky předmětů na 2 . stupni ZŠ.

Paradoxy:

Lepší pověst školy v širším okolí než v nejbližších obcích.

Dojíždění žáků z širokého okolí, ale odchody místních do městských škol.

V minulosti prezentace školy jako bezpečného prostředí, ale opakované problémy s chováním a vztahy mezi žáky.

Otevřenost v jednání ze strany školy a snaha o komunikaci s rodiči se často setkává s odmítavými reakcemi a nepřiměřenými reakcemi rodičovské veřejnosti.

Propracovaný systém prevence sociálně patologických jevů, ale malé uplatňování v běžném životě školy.

Skvělá vize školy proti realitě.

3 . Vývoj školy od roku 1989:

V devadesátých letech se škola potýkala s velkými existenčními problémy. Nastala obrovská fluktuace pedagogických pracovníků, snižovala se úroveň výuky a nastal masivní odliv žáků. Uvažovalo se o uzavření druhého stupně, a dokonce se mluvilo o úplném zrušení školy. Zasluhou úsilí starostů obce (minulého i současného) se podařilo školu zachránit. Škole byla poskytnuta velká finanční pomoc a výjimka z minimálního počtu žáků. Byl realizován systém podpory dojíždějících žáků (bezplatné stravování a doprava, vlastní školní autobus...). Počet žáků ve škole se tak podařilo zvýšit. Další pokles počtu žáků, který přišel v posledním desetiletí, byl způsoben především demografickým vývojem. V současnosti se stabilizoval počet žáků na úrovni, která umožňuje plnohodnotné vzdělávání v úplné základní škole.

4 . Pokud jde o vzdělávání ve spojených třídách, má škola spíše dobré zkušenosti. Je využíváno částečně na 1 . stupni a ve výuce výchovných předmětů na druhém stupni. Současný způsob financování podle odučených hodin (stanoveného PH maxu) umožňuje kvalitní výuku (asistenti pedagoga, realizace tandemového vyučování).

5 . Zhodnocení socio-ekonomické situace a její promítnutí do kvality výuky.

Životní úroveň obyvatel v naší oblasti je o něco nižší než je celostátní průměr, jsou větší rozdíly mezi dobře situovanými a chudšími rodinami. Tyto rozdíly se pochopitelně odrážejí i při vzdělávání na naší škole. Určitá zaostalost se nutně projevuje v nižší motivaci ke školnímu vzdělávání. Viz výše. Do školy dochází i žáci z neúplných rodin a z dětských domovů. Jejich počet tvoří 20 % celkového počtu žáků.

6 . V našem okolí se nacházejí dvě městské ZŠ a čtyři školy vesnické. Jedná se o úplné ZŠ. Nemám informace o příliš velkých změnách počtu žáků na žádné z těchto školy (úbytek ani přírůstek). Celkový pokles počtu žáků je dán demografickým vývojem v celém regionu. (málo pracovních příležitostí, nižší úroveň infrastruktury, kulturních a sportovních možností) V 90. letech došlo k uzavření některých neúplných ZŠ v okolí. Čelily stejným problémům jako naše škola, ale tyto problémy se jim nepodařilo překonat. Viz výše.

7 . Návrhy na řešení problematické situace malých škol na venkově

- podpora zřizovatele
- využití výhod malé školy, např. individuálního přístupu k žákům
- zajistit kvalitu výuky srovnatelnou s velkými školami
- podílet se na životě v obci a efektivně prezentovat školu

Participant – ředitel ZŠ (Spolupracující škola)

Jedná se o převyprávění rozhovoru z úvodní schůzky s panem ředitelem, další schůzka s nahráváním rozhovoru kvůli zaneprázdněnosti pana ředitele již neproběhla.

Pan ředitel popisoval, že před lety stejně jako řada jiných venkovských škol měly existenciální problém kvůli nízkému počtu dětí. Tento problém ještě zhoršovalo, že si školy konkurovaly mezi sebou a děti si přetahovaly. Z tohoto důvodu realizovaly návrh, že na jejich škole budou místo celého prvního stupně jen tři ročníky. Tyto tři ročníky budou převáženy i z oblasti, kde působí konkurenční škola a naopak konkurenční škola, která je ve větší obci s větším počtem obyvatel, tam bude pokračovat škola od čtvrté do deváté třídy.

Tímto krokem se stabilizovaly obě školy a obě školy bez problémů udržely svůj provoz až do dnešních dnů. Škola ve vedlejší vesnici, která tento krok neučinila, zanikla úplně.

Po vzoru západních států zde začal fungovat školní autobus, který převáží děti z jednotlivých vesnic dle potřeby. Rodiče mají jistotu, že jejich malé děti nemusí cestovat samy. Řidičem autobusu se stal zaměstnanec školy – školník.

Participant – učitelka 1. a 2. stupně ZŠ (Horská škola a Škola Na Kraji obce)

Můžete trochu přiblížit školu, kde působíte, a má v současné době nějaké existenční problémy?

Já mám zkušenost ze třech škol. Jedné velké s oběma stupni (asi 800 žáků), jedné opět obou stupňové menší (cca 150 žáků, v obci s necelými třemi tisíci obyvatel), kde každý ročník má svou třídu, některé ročníky jsou slabší, jiné silnější, ale o svou existenci se obávat nemusí. Od února působím na malinké prvostupňové škole s pouhými 26 žáky, kde jsou spojené 1. a 2. ročník, 3. a 4., 5. ročník je samostatný. Tato škola leží v malé obci nedaleko města a bojuje o každého žáka.

A jak se jí v tom konkurenčním boji daří?

Právě poslední jmenovaná škola si v konkurenčním boji nevede nejlépe. Panují zde obavy, že v příštím roce nenastoupí dostatek nových prvňáčků a budou se muset sloučit tři třídy. A není to otázka nedostatku dětí ve vsi. Školka, která spadá pod ZŠ, téměř každoročně musí žádat o výjimku, aby mohla přijmout více žáků do předškolního vzdělávání. Řada rodičů, ač své děti dávají do školky tady, tak při přestupu na základní školu raději děti vozí do nedalekého města, protože nemají v tuto malou školu důvěru. Panují u nich obavy a mnohdy i předsudky, že by se zde dětem nedostalo tak kvalitního vzdělání. Škola od letošního školního roku získala novou paní ředitelku, která se snaží s touto situací bojovat, má připravený plán, jak školu pro děti a jejich rodiče zatraktivnit, ale to je tak trochu běh na dlouhou trať.

Případá mi, že lidé na venkově, obzvláště ti starší a ve středním věku, jsou stále mnohem větší tradicionalisté než lidé ve městě. Je tu více věřících, kteří někdy až trochu zkostnatěle odmítají nové věci, tak trochu se jich bojí a odmítají je přijmout. A je to trochu znát i na samotných paních učitelkách, které jsou skvělé, děti je mají rádi, dělají svou práci dobře, ale pak jsou tu věci, ke kterým nemají tolik důvěry. Ať už nové způsoby výuky, jako třeba projektové vyučování nebo i různá multikulturní témata, kterým se snaží spíše vyhýbat. Starší paní učitelky jsou ohromně milé, laskavé a srdečné, ale když se s nimi bavíte, tak si občas připadáte, jako byste se vrátili o řadu let zpět, zkrátka život na venkově v těchto příhraničních oblastech je mnohdy od městského života

diametrálně odlišný. A to je asi i jeden z důvodů, proč někteří rodiče dají děti raději do té školy městské. Paní ředitelka se tedy snaží tak trochu rozhybat tyto stojaté vody, dát výuce nový náboj, udělat ji více praktickou a názornou, aby se děti hodně zapojovaly a samy objevovaly. V dalších letech by také ráda vytvořila nové volnočasové aktivity pro děti, zajímavé kroužky, ale i výuku jazyků, aby škola mohla konkurovat těm větším.

Jak byste zhodnotila kvalitu výuky na malých malotřídních školách?

Už jsem se toho částečně dotkla, malá škola má svá pozitiva, tím, že je zde málo žáků, má učitel více času se jim věnovat, lépe děti zná, chápe, co které dítě potřebuje a může každému žákovi věnovat individuálně, má méně papírování, když je ve třídě méně dětí, není tam takový „šum“, jako ve třídě, kde je dětí 30, ale pak je s tím spojena i řada negativ. Ač je to trochu klišé, tak musím přiznat, že moje zkušenost je taková, že lepších výsledků dosahují žáci ve městech. Když jsem učila na velké škole, tak zejména v jazykových třídách bylo vždycky pár opravdu hodně šikovných žáků, dnes už je to možná trochu jinak rozvrženo, protože jsou povinné dva jazyky již pro všechny, a už je to řada let. Po mateřské jsem potom nastoupila na tu menší odlehlejší školu a tam jsem musela poměrně dost ustoupit ze svých nároků. Poslední školu zatím v tomto ohledu nechci moc hodnotit, protože jsem zde zatím nepůsobila moc dlouho, nerada bych byla neobjektivní.

Ještě k tomu malotřídní vyučování, příprava na něj je pro učitele samozřejmě mnohem složitější. Musí si umět opravdu dobře ten čas a učivo zorganizovat. Děti s tím až tak velký problém nemají, jsou zvyklé. Ale velká nevýhoda to je pak pro děti, která trpí nějakou poruchou pozornosti, protože když se mají samostatně věnovat své práci, většinou se na to pořádně nesoustředí a raději sledují, co se zrovna učí druhá skupina. Na prvním stupni je ale ta výhoda, že velká část učiva se každoročně opakuje, hlavně v prvoukách, vlastivědách nebo přírodovědách, jen ve vyšším ročníku se k tomu přidávají nějaké další informace, pak se dá pracovat i s celou třídou.

Pak ještě možná je třeba zmínit, že školy ve městech mají lepší a modernější vybavení a pomůcky pro výuku, ale v dnešní době už bych řekla, že se ty propastné rozdíly, které byly ještě před pár lety, dost setřely, a že už jsou mnohem menší.

Mohla byste říci něco o vývoji školy po roce 1989 po současnost?

To se omlouvám, ale k tomu nemám žádné informace. Sama jsem v 90. letech teprve nastupovala do první třídy, takže jsem tyto věci ještě nevnímala, a ani jsme se na toto téma v práci nebavili.

Jaká je Vaše zkušenost při jednání s rodiči?

Jednání s rodiči na této škole zatím probíhalo vždy v přátelském duchu. Rodiče jsou tady velmi milí, ale hodně povídaví, někteří až přehnaně. Část z nich několikrát do týdne číhá na učitele před sborovnou, nebo máme také maminky telefonistky, které jsou schopné učitelkám volat 2x denně, čas telefonátu moc neřeší, klidně brzy ráno nebo večer a mezitím ještě stihnou napsat i pár sms. Kdyby to bylo kvůli něčemu důležitému, pak by to bylo pochopitelné, ale kolikrát se jedná o naprosté hlouposti.

O poznání horší vzpomínky na jednání s rodiči mám z předchozí školy, kde jsem působila. Samozřejmě, že zde byla i řada rodičů, kteří byli moc sympatičtí, podporovali učitele v jejich úsilí, ale potom tu byla velmi významná skupina neustálých kritiků, kteří nejlépe věděli, jak by se mělo všechno dělat, s těmi, jsme se setkávali především v době distanční výuky. Další skupina, která si na něco neustále stěžovala, byla nízko-příjmová skupina obyvatel, především se jednalo o rodiny z jedné národnostní menšiny, kdy jednání s nimi bylo opravdu problematické. Když rodiče nepovažují vzdělání dítěte jako důležitou hodnotu, dítě pak obvykle samo vzdělání bere jako zbytečné, zájem o učivo chybí, ač se učitel snaží, seč může. Ani negativní motivace v podobě špatných známek a poznámek za chování, nepřipravenost apod. nemá prakticky žádný význam. Dítě vyrušuje, takřka nic na něj neplatí, a ve třídě je takovýchto žáků více, pak se kvalita výuky a její plynulost diametrálně snižuje. Bohužel to potom nejvíce odnášejí žáci šikovní, kteří se učit chtějí, ale ty podmínky mají špatné. Tady sama přiznávám, že bych raději své dítě vozila do jiné školy. Ačkoliv sama jsem viděla, jak dobří pedagogové tam učí, ale v určitých ohledech bojují s větrnými mlýny...

Zrovna jsem se chtěl ptát, jestli máte nějakou zkušenost s výukou socioekonomicky slabšího obyvatelstva nebo menšin...

Ono je to složité, řeší se to dlouhodobě, ale podle mě se to nejdříve musí lépe nastavit shora. Pro člověka, který bere vzdělání jako jednu z nejdůležitějších věcí v životě, je pak šílené slyšet, když se dítěte zeptáte, co by chtělo dělat, až budou velké, a odpovědí je, že chce pobírat sociální dávky, takže se opravdu učit nepotřebuje. Naopak rodiče ho nabádají, že je to nežádoucí, s nedokončenou základní školou dostane peněz více. Přitom by ten hoch nebyl vůbec hloupý, a kdyby měl podporu doma, mohl by být v životě určitě úspěšný. A podobných historek jsem se doslechla od kolegů také celou řadu, je to prostě celkově špatně nastavené. Když si rodičům postěžujete na špatné chování nebo nečinnost v hodině, ještě se neustále ohánějí diskriminací, což se už opravdu chytáte za hlavu, protože těm dětem chce člověk pomoci a opravdu se jim neděje nic zlého, jen se po nich chce, aby dodržovaly to, co ostatní, nebo minimálně aspoň byly zticha.

Víte z blízkého okolí o školách, které se potýkají s existenčními problémy, popřípadě už byly uzavřeny a z jakého důvodu k tomu došlo?

V mém okolí jsem zaregistrovala vyjma již zmíněné naší školy i další, které mají existenční potíže. Jedna z nich se nachází nedaleko v pošumavské obci, kde je malý počet dětí, populace zde stárne. Ještě před pár lety zde fungoval i 2. stupeň, dnes funguje již pouze stupeň první ve formě malotřídek a panují velké obavy, jak tomu bude v příštích letech. Vím to, protože tam učila spolužačka z vysoké, ale nastoupila tam hned po škole a po roční zkušenosti s malotřídní výukou to ve školství zabalila definitivně.

Také nedaleko města, kde žiji, je vesnice, kde léta fungovala škola, ale postupně se začala dostávat do problémů, uzavřel se druhý stupeň a po čase se neudržel ani stupeň první, je to již pár let od jejího uzavření. Podle doslechu vím, že škola nepřežila hlavně kvůli nedůvěře rodičů, kteří raději děti vozili do školy městské. V několika posledních letech se ale obec začala rozrůstat, protože se nachází jen pár km od města, a je zde i časté spojení, začaly si tam stavět domy i mladé rodiny. Řadu z nich denně vídám, protože chodí s mými dětmi do školy a školky. Rodiče si občas stěžují, že je situace problematická hlavně kvůli kroužkům, na které děti docházejí a mají tam velkou proplevu od školy, takže pro ně musí často dojet a po pár hodinách je zase odvázet zpět do města.

Měla byste nějaký návrh, jak by se mohla situace na malých školách zlepšit?

Asi bych řekla, že to je dost individuální, sama jsem viděla, že každá ze škol řešila odlišné obtíže. Obecně bych ale řekla, že by měla být velká podpora školy od obce, ono to také ne všude tak je, občas se ředitelům hází kameny pod nohy, ale to vím spíš jen tak z doslechu. Na jednu stranu obec školu podporují, na druhou ale pak vyvíjejí na ředitele velké tlaky v různých ohledech. Ředitelé jsou z toho často ve stresu. Vůbec jim tu práci nezávidím. Jsou v práci často od rána do večera a stejně nemají jistotu, že si svou pozici udrží.

Škola měla také sama hodně v obci prezentovat, třeba pořádat nějaké kulturní nebo sportovní programy, kde by se scházelo hodně lidí z obce, protože tyhle školy jsou podle mě hodně postavené na vztazích, navíc jsem zmiňovala tak trochu tu nedůvěru místních v cokoli cizího, tak aby pro děti i rodiče byla škola známým prostředím a i zaměstnanci školy, aby se s nimi rodiny měli možnost seznámit právě třeba prostřednictvím takovýchto akcí, protože není úplně reálné, aby všichni učitelé byli místní.

V neposlední řadě by měla škola mít nějaký svůj speciální program, něco, co ji trochu odlišuje od ostatních. Mně se třeba líbí to, jak se snaží naše paní ředitelka o to, udělat z toho, co se obecně považuje za nevýhodu, naopak výhodu. A na závěr si myslím, že je i důležité, aby škola nabízela pro děti i nějakou zájmovou činnost, ale ne formou nějaké „nouzovky“, do které je dotlačen učitel, který to dělat nechce a pořádně ani neumí, ale aby to děti opravdu táhlo. V každé obci se najde jistě nějaký nadšenec, který děti dokáže nadchnout, a je tak trochu jedno, jestli to bude z oblasti sportu, ochrany přírody nebo něčeho úplně odlišného...

O šest měsíců později.

Mohu se zeptat, jak se vyvinula situace na malé škole, kde učíte, po zápisu?

Od té doby, co jsme spolu o tom mluvili, tak se situace změnila opravdu hodně. Třídy se více spojovat nemusí, a to hlavně díky novým žákům z Ukrajiny. Zapsalo se jich devět, plus přibyli ještě další dvě děti, jeden přestoupil z nedaleké školy a jedno děvče

se přistěhovalo. Kolegyně, které na škole působí už dlouhá léta, říkají, že tolik dětí tam snad nikdy nebylo anebo už je to mnoho let zpátky. Na druhou stranu pro učitele je to neskutečný záprah, vyučovat žáky dvou ročníků v tak vysokém počtu plus několik ukrajinských dětí k tomu, hlavně třeba pokud se jedná o výuku českého jazyka, to už opravdu není jednoduché, plus když se do toho ještě neustále objevují nějaké komplikace spojené s Covidem 19.

Participant – bývalý žák (Škola Na Kraji obce)

1) Kolik přibližně měla škola dětí, vzdálenost od města, zda se jednalo o malotřídní školu, do kolikátého ročníku jste tam chodil/a (5 ., 9 .).

Co si vybavuji bylo nás přes 20 ve 2 různých třídách první a druhá třída, pak byla spojena 3 ., 4 . a 5 . od 6 třídy sem chodil do Sušice. Vzdálenost od nejbližšího města Sušice byla 11 kilometrů takže to zase tak hrozné nebylo na druhou stranu obec měla více méně všechny potřebné služby.

2) Klady a zápory školy, kvalita výuky, ekonomické či vzdělanostní poměry rodin spolužáků.

Jako velké plus i minus byl určitě osobnější přístup než na škole ve městě, vztahy byly více přátelské a příjemnější. Zase to ale bere to, o čem život je, řekl bych je to až moc různové, městská byla tvrdší a více připravila studenta na ten lhostejný přístup společnosti jako takové. Další velké minus je nedostatečné vzdělání dětí oproti ostatním jsem zaostával v některých předmětech, takhle si vybavuji angličtinu a matematiku. O ekonomických poměrech rodin mých spolužáků sem v tom věku neměl ani tušení.

3) Startovací pozice po přechodu na velkou městskou školu, byl/a jste dobře přepravená, byl přechod snadný či obtížný, zkuste porovnat výuku na malé a velké škole, rozdíly, co považujete za lepší.

Startovní pozice byla těžší, oproti některým jsem byl pozadu, ale výhodou bylo, že na druhém stupni naše třída byla tvořená převážně z dětí, které dojížděli. Překvapený sem byl hodně, všechno bylo nové, ten zmatek a chaos hodiny na chodbě, dojíždění do Sušice a mnohem těžší učivo. Výuka na malé škole byla taková více na pohodu a spíše individuální každému jedinci, na velké škole se jelo ve velkém pro hromadu tříd, kdy tam díky tomu bylo mnohem těžší učivo a neexistovalo neumíš, tak já se většinu budu věnovat jen tobě, člověk se musel více učit doma. Co je podle mě lepší? Osobně sem si víc užil 2. stupeň, poznal sem tam hromadu lidí a přátel, s některýma se bavím do dnes. Myslím si, že by dala i takový ten úder reality a naučila mě, jaký to v ní ve směs je.